

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Integrační procesy v postsovětském
prostoru – Rusko jako hlavní aktér/ Rusko jako
hlavní protivník**

Nikola Kolářová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

**Integrační procesy v postsovětském
prostoru – Rusko jako hlavní aktér/ Rusko jako
hlavní protivník**

Nikola Kolářová

Vedoucí práce:

PhDr. Vladimír Naxera

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Vladimíru Naxerovi za vedení mé bakalářské práce, za jeho rady a jeho připomínky.

OBSAH

1 ÚVOD	8
2 TEORIE HEGEMONIÁLNÍ STABILITY	11
3 VZTAHY MEZI RUSKOU FEDERACÍ A POSTSOVĚTSKÝMI STÁTY	14
3.1 Kavkaz.....	14
3.2 Pobaltí	15
3.3 Střední Asie	16
3.4 Země východní Evropy.....	20
4 USKUPENÍ S DOMINANTNÍM RUSKÝM VLIVEM	24
4.1 Společenství nezávislých států (SNS)	25
4.2 Šanghajská organizace spolupráce (ŠOS).....	31
4.3 Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB)	36
5 USKUPENÍ PROTI RUSKÉ FEDERACI	42
5.1 Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj (GUAM)....	42
5.2 Koridor Traceca	46
5.3 Baltský prapor (BALTBAT)	48
6 ZÁVĚR	54
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	57
7.1 Literatura	57

7.2	Prameny a internetové zdroje	64
8	RESUMÉ	67
9	SEZNAM ZKRATEK.....	68

1 ÚVOD

Konec studené války, dekolonizace, rozpad Svazu sovětských socialistických republik, to vše významně ovlivňovalo formování mezinárodního systému. Zatímco západní část Evropy se v 90. letech angažovala v rámci Evropské unie či v aktivitách v rámci NATO, východní část Evropy plus střední Asie a Kavkaz se potýkaly s jinými problémy. Co s nově nabytou suverenitou, kterou získaly po rozpadu SSSR? Nelze se divit, že si státy suverenitu bedlivě střežily a zpočátku se v oblasti postsovětského prostoru přílišná iniciativa k integračním uskupením neobjevovala.

Svaz sovětských socialistických republik představoval téměř sedmdesát let útvar rozkládající se na obrovské ploše od Baltského moře, východní Evropy až po Kavkaz, Střední Asii a Rusko. Zlomovým rokem se stal rok 1991, kdy tento obr zmizel z mapy světa. Na jeho místě se neobjevilo pouze 15 nástupnických států, ale také problémy, kterým bylo třeba čelit. Každý stát, který nabyl nezávislosti, chtěl jít vlastní cestou. To způsobovalo velkou dezintegraci prostoru, což bylo do té doby něco nemyslitelného. V rámci SSSR bylo území v podstatě integrováno až do podoby státu. Tento stav dezintegrace se brzy začal opět měnit a objevovaly se různé integrační projekty.

Ve své práci se budu zabývat postavením Ruské federace v integračních procesech v prostoru bývalého Sovětského svazu a uskupeními, kde Ruská federace vystupuje jako hlavní aktér a následně těmi, která se spíše vymezují proti vlivu Ruské federace. Cílem práce je analyzovat tyto procesy. Dále se zaměřím na to, jak vztahy jednotlivých států k Ruské federaci ovlivňují fungování uskupení. Do jaké míry se promítá vnitropolitická situace zemí do vybraných integračních procesů.

Má práce je rozdělena na čtyři části. V první části představím jeden z teoretických přístupů v mezinárodních vztazích ke spolupráci, konkrétně teorii hegemoniální stability. Tento směr jsem si vybrala z toho důvodu, že předpokládá vznik spolupráce mezi silným aktérem, hegemonem a

slabými státy. Silný aktér podporuje spolupráci a je ochoten nést náklady, které jsou s tím spojené. Tuto teorii jsem aplikovala na postsovětský prostor. V rámci mé práce lze za hegemonu označit Ruskou federaci a ostatní státy charakterizovat jako ty slabší. Jednotliví autoři se ve svém pojetí teorie hegemoniální stability odlišují. Zaměřila jsem se konkrétně na autora Roberta O. Keohana, který se ve svém díle *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* nesoustředí pouze na mezinárodní ekonomické vztahy, ale i na další oblasti, což je přínosnější pro mou práci.

Než začnu analyzovat samotná uskupení, považuji za důležité nastínit nejvýznamnější události, které ovlivnily vztah Ruské federace k jednotlivým státům, jelikož je to nezbytné pro integrační snahy, které následně státy měly. Tomuto tématu je věnována druhá část práce. Důležitou roli zde hrají i vnější aktéři, kteří se snaží v oblasti uplatňovat svůj vliv na úkor Ruské federace. Pro lepší přehlednost jsem si státy rozdělila do několika geografických skupin- Kavkaz, Střední Asie, Pobaltí a na závěr Bělorusko s Ukrajinou a Moldávií.

Třetí část práce je věnována jednotlivým uskupením s využitím teorie hegemoniální stability. Nelze se ovšem výlučně zaměřit na země bývalého Sovětského svazu. V mnoha uskupeních najdeme i státy, jež nebyly součástí SSSR. Na scéně se tak objevují kromě Ruské federace i další silné státy vstupující do integrace v postsovětském prostoru. Nebude jim ale věnována nijak velká pozornost. Mým cílem je zaměřit se na Ruskou federaci.

Nejprve jsem se zabývala uskupeními s dominantním ruským vlivem. Nelze proto opomenout Společenství nezávislých států, Šanghajskou organizaci pro spolupráci nebo Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Společenství nezávislých států jsem si vybrala z toho důvodu, že se jedná o první integrační snahu zemí postsovětského prostoru a také je v tomto uskupení zastoupeno nejvíce států z bývalého SSSR. Organizace byla dokonce zpočátku považována za nástupce

SSSR. Na rozdíl od Společenství nezávislých států v Šanghajské organizaci pro spolupráci můžeme vidět kromě Ruské federace jako silného aktéra také Čínu. Tuto organizaci jsem si vybrala z toho důvodu, že zde není Ruská federace jediným významným dominantním hráčem. Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti jsem si zvolila jako zástupce bezpečnostního uskupení. Díky těmto organizacím můžeme vidět, jak státy společně fungují nejen na bilaterální úrovni, ale také jak spolupracují v oblasti politické, ekonomické a bezpečnostní.

Poslední, čtvrtá část, zaměřující se na uskupení vymezující se proti Ruské federaci, není tak obsáhlá. Uskupení, ve kterých není Ruská federace zastoupena, je poměrně méně. Konkrétně jsem se například zaměřila na GUAM, který měl v podstatě důvod vzniku omezení vlivu Ruské federace. Koridor TRACECA je příkladem širší spolupráce, které se účastní mimo jiné státy Střední Asie a Kavkazu. Aby v některém uskupení byly zastoupeny i pobaltské státy, zvolila jsem si jako poslední příklad BALTBAT. Jelikož pobaltské státy definovaly svou prozápadní politiku hned po vyhlášení nezávislosti, vstup do struktur NATO a EU pro ně znamenal přiblížení se k Západu, a tak nemají s ostatními státy mnoho společného. Pro Ruskou federaci je to významná ztráta z důvodu strategické polohy zemí.

V práci jsem se snažila o zastoupení jak tištěných, tak internetových zdrojů. Druhá část práce, která se zabývá konkrétními uskupeními, je více založena na internetových zdrojích, a to ze dvou důvodů. Využívala jsem oficiální stránky uskupení přístupná z internetu a druhý důvod spočívá v nedostatku tištěné literatury na toto téma. Z těchto příčin také ve druhé části více čerpám z cizojazyčných zdrojů. Na informace přebrané z oficiálních pramenů je nutné nahlížet s dostatečným kritickým analytickým odstupem, jelikož uskupení často úplně nefungují tak, jak by státy chtěly, ale nikdo sám sebe neoznačí za nefunkční jednotku.

2 TEORIE HEGEMONIÁLNÍ STABILITY

Ať už je na Sovětský svaz nahlíženo jakýmkoli způsobem, je zřejmé, že si chce Ruská federace vliv v postsovětském prostoru dále udržet. Ruská federace považuje za přirozené, že se dál snaží působit v místech, kde měla dominantní vliv v dobách SSSR. Její ambice představím pomocí teorie hegemoniální stability.

Za zakladatele této teorie je považován C. Kindleberger. Jako ekonom se zaměřuje především na fungování mezinárodní ekonomiky. Analyzuje pouze úzkou oblast vztahů mezi státy (Snidal, 1985: 580). Z tohoto důvodu jsem si pro představení teorie hegemoniální stability vybrala knihu *After Hegemony* od R. Keohana, amerického politologa a teoretika mezinárodních vztahů.

Keohane postavil teorii na dvou základních principech. První spočívá v tom, že světový politický řád je tvořen jednou dominantní velmocí. Také vznik mezinárodních režimů závisí na hegemonii, vzhledem k tomu, že režimy představují mezinárodní prvky. Druhým principem je nutnost trvalé hegemonie pro udržení řádu (Keohane, 1984: 31).

Hegemonii definuje jako převahu státu v materiálních zdrojích a rozděluje ji do čtyř nejdůležitějších částí. Jedná se o kontrolu nad surovinami, zdroji kapitálu, nad trhy a v neposlední řadě musí disponovat konkurenční výhodou v produkci zboží s vysokou přidanou hodnotou. Důležitost kontroly surovin poskytuje tradiční ospravedlnění pro územní expanzi a imperialismus, stejně jako rozšíření vlivu neformálního ovlivňování (Keohane, 1984: 32).

Ruská federace má v rukou jednoznačně kontrolu nad surovinami. Jde především o zemní plyn a ropu. Pokud stát nedisponuje nalezišti, chce být Moskva dodavatelem. Státy jako Ázerbájdžán, Turkmenistán, Kazachstán a Uzbekistán, které disponují přírodními zdroji, by měly dodávky vést přes území Ruské federace. Tím by vznikla závislost na ruských zdrojích energie. Tato závislost by mohla sloužit jako rámec i pro

politickou závislost. Jedná se o „energetický nástroj“, který může Moskvě posloužit proti ostatním státům (Malek, 2011: 154–155).

Zajímavá je otázka vojenské síly. Keohane tvrdí, že stát, který je hegemonem, musí mít dostatek vojenské síly. Z toho důvodu, aby mohl chránit mezinárodní politickou ekonomii před nepřáteli. Dostatečná vojenská síla je tedy taková, pokud je hegemon schopen ochránit režim mezinárodní politické ekonomie od vpádu nepřátel. (Keohane, 1984: 39–40).

Po rozpadu SSSR chtěla Ruská federace posílit svou nadvládu uvnitř postsovětského prostoru a zároveň zabránit pronikání jiného státu do prostoru. Proto rozmístila vojska kolem vnějších hranic Společenství nezávislých států. O této formaci bude zmínka ve čtvrté kapitole. Pro současnou chvíli nám stačí pouze vědět, že při vzniku uskupení byly členy všechny země bývalého SSSR s výjimkou Pobaltí a Gruzie. Pro zachování ruské nadvlády bylo důležité odepřít vstup vojenským jednotkám, které nebyly součástí regionu. Ruská federace zásadně odmítala jakékoliv rozhovory ohledně přistoupení některého nástupnického státu do struktur NATO (Roeder, 1997: 222–223).

Dále ve své knize Keohane věnuje pozornost režimům. Využívá definice, která říká, že se jedná o „soubor implicitních nebo explicitních principů, norem, pravidel a rozhodování, kolem kterých očekávání aktérů směřuje k dané oblasti mezinárodních vztahů. Principy jsou přesvědčením o skutečnosti, příčině, četnosti. Normy jsou standardy chování definovány z hlediska práv a povinností. Pravidla jsou specifické předpisy nebo zákazy pro akci. Rozhodovací procedury jsou převládající postupy pro rozhodování a realizaci kolektivní volby” (Keohane, 1984: 57).

V teorii hegemoniální stability existují dva proudy týkající se režimů, benevolentní a nátlakový. V případě benevolentní hegemonie se snaží hegemon prosadit režim spolupráce výhodný pro všechny státy, které se jeho fungování účastní dobrovolně. Držitel moci má z této situace užitek,

menší státy získají dokonce ještě víc. Nenesou totiž žádné náklady na zaopatření. Druhý proud říká, že pokud ostatní státy nedělají to, co chce hegemon, použije nátlak. Vykoišťované státy v tomto stavu setrvají tak dlouho, dokud nebude svržení hegemona více nákladné než setrvání v tomto podřízeném stavu (Snidal, 1985: 585–586; Keohane, 1984: 217–239).

3 VZTAHY MEZI RUSKOU FEDERACÍ A POSTSOVĚTSKÝMI STÁTY

S rozpadem SSSR nedošlo pouze ke změně geografické pozice Ruské federace, ale i k ekonomickým, vojenským a především politickým změnám. Za ruskými hranicemi se ocitla část surovinových zdrojů. Především ztráta ropy znamenala obavu z budování tranzitních cest obcházející ruské území, a tím i možnost konkurovat její ropě na světovém trhu (Kuchyňková, 2006: 19). To a mnoho dalších faktorů ovlivňuje vzájemné vztahy, které se pak odráží ve fungování uskupení. Nastínění těchto vztahů je velmi stručné, neboť stěžejní částí mé práce jsou integrační uskupení. Považuji ale za důležité načrtnout alespoň základní události, jež ovlivnily vývoj v jednotlivých zemích. Je to důležité pro pochopení fungování zmiňovaných integračních snah.

3.1 Kavkaz

Jako země Kavkazu jsou v mé práci vymezeny státy Ázerbájdžán, Arménie a Gruzie. Společná sovětská minulost velmi ovlivňuje vztahy Ruské federace s jednotlivými státy a nejinak je tomu na Kavkaze. V případě Arménie jsou vztahy s Ruskou federací nejlepší (Hodač, Strejček, 2008: 140–141). Arménie vnímá Ruskou federaci jako ochránce před hrozbami z Turecka a Ázerbájdžánu (Šmíd, 2006: 121). I přes dobré vztahy s Ruskem měla vláda tendenci pěstovat vztahy se Spojenými státy a s Evropskou unií. Jerevan také začal vyjednávat o posílení partnerství s EU. Současná ukrajinská krize, která bude popsána níže, měla za následek opětovné přimknutí Arménie k Rusku. Arménie podpořila Rusko a neodsoudila anexi Krymu při hlasování Valného shromáždění na půdě OSN (Danielyan, 2014). Pokud nějaká událost ovšem ovlivnila vztahy v regionu, byl to spor o Náhorní Karabach, mezi Arménií a Ázerbájdžánem, do kterého se vložila i Ruská federace. Snažila se zprostředkovat mír a chtěla hrát roli arbitra. Politicky ovšem podporovala Arménii. Náhorní Karabach je ovládán arménskou armádou, což znamená proruským elementem a vzájemným vztahům to příliš

neprosívá. Spory lze vypořádat i v otázkách tranzitu kaspické ropy. Ruská federace chce, aby kaspická ropa proudila na světové trhy přes její území a snaží se o geopolitickou izolaci Ázerbájdžánu. Nejkomplikovanější vztahy má s Ruskou federací Gruzie. V tomto případě je to kvůli územím Jižní Osetie a Abcházie. Ihned po vyhlášení nezávislosti Gruzie obvinila Ruskou federaci z podpory separatistických hnutí v Abcházii a Jižní Osetii. V případě konfliktu v Abcházii byla patrná jednoznačná podpora ruskými dodávkami zbraní, pohonných hmot a materiálu na stranu Abcházie. V Abcházii se nachází černomořský přístav Suchumi a také tudy prochází železnice spojující Gruzii přímo s Ruskou federací. Ruská federace má v oblasti ekonomické zájmy. Jako problematická se jeví i ostraha vzájemných hranic v oblasti Čečenska. Ruská federace obviňuje Gruzii z podpory povstaleckých aktivit. (Hodač – Strejček, 2008: 152–189). Na zhoršení vztahů má také vliv rostoucí prozápadní orientace Gruzie. Ať už se jedná o ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan, který nejde přes území Ruské federace, nebo o angažovanost Gruzie v programu NATO Partnerství pro mír. Také otázka stažení ruských vojenských základen z Gruzie a Abcházie nevylepší vzájemné vztahy. Vojenské základny zůstaly na území Gruzie z dob Sovětského svazu a byly veřejným míněním i vedením země chápány jako nástroj přímého vlivu a nátlaku Moskvy na mocenské orgány v Tbilisi. V případě východní Evropy se stáhla během dvou let, v případě Gruzie požadovali Rusové jedenáct let (Souleimanov – Hoch, 2013: 77–78).

3.2 Pobaltí

Mezi baltské země jsou v mé práci zahrnuty státy Litva, Lotyšsko, Estonsko. Co mají všechny země společné, je prozápadní směr zahraniční politiky. Ten byl zároveň stvrzen přijetím států do NATO a EU. Další společná vlastnost pro všechny baltské státy je malá rozloha státu a přítomnost ruské menšiny, zejména v Lotyšsku a Estonsku, což je často zdrojem konfliktů (Hodač – Strejček, 2008: 60).

Nejméně konfliktní jsou vztahy mezi Ruskou federací a Litvou. Je to dáno zejména malou ruskou menšinou a potřebou udržovat dobré vztahy kvůli Kaliningradu, který je ruskou exklávou. Pro Rusy je důležitý jak vojensky, tak ekonomicky a geopoliticky (Hodač – Strejček, 2008: 66–68). Jako překážka se zpočátku jevil silový přístup v ruské zahraniční politice. To bylo dáno přítomností ruských vojsk na základnách v Kaliningradu a také obavou z těsných vztahů mezi Moskvou a Běloruskem, jelikož se v roce 1997 dohodli na společné hranici, z čehož vyplývá, že Litva začala mít hranice s bělorusko-ruským svazovým útvarem. (Dančák – Pospíšil – Rakovský, 1999: 136–137).

Estonsko mělo problémové vztahy s Ruskou federací zejména kvůli diskuzi nad státními hranicemi a ohledně početné ruské menšiny. Když už měla být podepsána smlouva mezi státy ohledně hranic, Estonsko doplnilo smlouvu o fráze týkající se „ilegální sovětské okupace“ nebo „agrese Sovětského svazu“. Tím došlo ke zhoršení diplomatických vztahů. Lotyšská vláda chtěla do své hraniční smlouvy s Ruskou federací také přidat dodatky, ale kvůli situaci, která pak nastala mezi Estonskem a Ruskou federací, si to rozmyslela. Problémová situace je i ohledně ruské menšiny. Velké množství jich nedisponuje občanskými právy. Tito lidé nemohou volit nebo pracovat ve státní správě. Stejná situace s menšinami je i v sousedním Lotyšsku (Hodač – Strejček, 2008: 69–74).

3.3 Střední Asie

Pozornost k regionu obrátil hlavně prezident Vladimír Putin. Nešlo mu pouze o vojenskou přítomnost a politický vliv, ale také o podporu ruských zbrojařských a ropných společností. Pokud je něco charakteristické pro celou oblast, je to přítomnost autoritářských režimů ve všech státech (Horák, 2005a: 24–39).

Kazachstán

Zaujímá geostrategickou pozici, jelikož se nachází mezi Ruskou federací, Čínou a jižním křídlem bývalého Sovětského svazu v centrální

části euroasijského kontinentu. Vzájemné vztahy s Ruskem jsou determinovány strategickým postavením obou zemí a také hospodářskými a vojenskými vztahy. Pro ruskou domácí politiku je Kazachstán velmi důležitý, neboť se na jeho území nachází jedna z největších ruských diaspor. Dále je státem se značnými zásobami ropy a zemního plynu díky ložiskům v Kaspickém moři. A kvůli své poloze představuje bránu ruského vlivu do ostatních zemí střední Asie. Problémy se vyskytují ohledně rozdělení ruské a kazašské ropy v Kaspiku. Ruská federace si také velmi hlídá, aby šla kazašská ropa na světové trhy přes ruskou síť ropovodů, nechce ztratit toto výsostné postavení. Na tenkém ledě se pohybují hlavní představitelé kazašské vnitřní a vnější politiky, pokud nezohledňují početnou ruskou menšinu, která může potenciálně destabilizovat republiku (Lasák, 2006: 140–151). Po získání nezávislosti začal Kazachstán diskriminovat ruskou menšinu v zemi zejména na pracovním trhu, v zavedení striktních jazykových zákonů a v omezování školství v ruštině. V důsledku této politiky vznikala postupně emigrační vlna, která vyvrcholila v roce 1994, kdy ze země do Ruska odešlo na půl milionu osob. V současné době administrativa prezidenta Putina využívá ruské minority v Kazachstánu k tomu, aby si Kazachstán udržela jako loajálního spojence. Ruskou minoritu v Kazachstánu prezentuje Ruská federace jako výraznou politickou sílu, která je schopná ovlivňovat politické dění v zemi. I přes to, že Ruská federace zveličuje vliv ruské menšiny, osvědčil se tento přístup i v praxi, kde posiluje další faktory pro rusko-kazašské spojení. Ať už jde o dlouhou společnou hranici, transportní sítě, nebo obchodní závislost (Leichtová, 2012: 106–107).

Kyrgyzstán

Je z geopolitického hlediska poměrně nevýznamnou zemí. Počtem obyvatelstva i rozlohou se řadí v oblasti mezi malé státy. Je to země na pomezí mezi euroasijským světem, islámským světem a Čínou. Po rozpadu SSSR měl prezident Akajev vizi udělat z Kyrgyzstánu „Švýcarsko Střední Asie“ nebo také „ostrov demokracie ve Střední Asii“. Postupně se však ukázalo, že tato snaha je nereálná. Parlament byl roztříštěný, nebyl

schopen pružně přijímat zákony a podle Akajeva blokoval prezidentovu činnost (Horák, 2005a: 159–184). To, že jsou prezidentovy vize nereálné, se později projevilo, jelikož Kyrgyzstán nedisponuje dostatečným množstvím financí a je úzce závislý na spolupráci s Ruskem. Ať už jde o vojenskou pomoc, nebo ekonomickou. Země je chudá, není bohatá na energetické přírodní zdroje, a tak Ruská federace zůstává jedním z vedoucích aktérů v hospodářských vztazích. Pro Ruskou federaci má Kyrgyzstán význam z hlediska bezpečnostní dimenze. Snaží se chránit jeho hranice před nekontrolovatelným tranzitem drog, islámských radikálů a bojovat proti teroristickým skupinám. Zabraňuje tím pronikání těchto vlivů na své území Ruské federace (Darchiashvili, 2006a: 156–159).

Tádžikistán

Důležitou událostí byla občanská válka, která propukla po vyhlášení nezávislosti. Jednotlivé skupiny konfliktu se orientovaly na různé země. Například postkomunistické vedení se soustředilo na podporu Ruské federace a Uzbekistánu. V průběhu konfliktu se k moci dostala silně proruská elita, jejímž představitelem byl Emómali Rahmónov, od roku 1994 nový prezident země. Kvůli těmto událostem byl dán i směr zahraniční politiky, orientace na Ruskou federaci. Tak tomu bylo až do roku 2001. Kvůli likvidaci talibánského režimu se snížila jedna z bezpečnostních hrozeb pro zemi. Řada humanitárních organizací své akce do Afghánistánu zahajovala na území Tádžikistánu, což mělo finanční efekt. Tádžikistán se dostal do bližšího kontaktu se západními mocnostmi. Jenže západní mocnosti začaly postupně na Tádžikistán tlačit ohledně „uspíšení demokratizačního procesu“ země, proto se republika opět více obrátila na Ruskou federaci (Horák, 2005b: 94–95). Lze říci, že zájem o Tádžikistán se objevil ze strany USA a NATO jen kvůli boji proti terorismu. Žádná z velmocí (Čína, USA, Evropa) nepůjde proti ruskému vlivu v oblasti, neboť si uvědomují, že i Ruská federace má stejný zájem jako ony, dostat pod kontrolu islámský radikalismus a drogovou problematiku (Darchiashvili, 2006b: 97). Z toho vyplývá, že

Tádžikistán bude nejspíš i nadále jeden z nejvíce závislých států z postsovětského prostoru na Ruské federaci.

Turkmenistán

V případě turkmensko-ruských vztahů je potřeba zmínit prezidenta Turkmenistánu, Türkmenbašiho. Kvůli němu byla turkmenská zahraniční politika velmi nepředvídatelná a nečitelná, neboť se držel stranou téměř od všech mechanismů regionální integrace a spolupráce. Za jeho vlády byl zemi přiznán status tzv. permanentní neutrality. Z toho důvodu se odmítal účastnit jakýchkoliv multilaterálních integračních projektů (výjimku tvořilo Společenství nezávislých států, o kterém bude řeč později). Oblast, kde je Turkmenistán plně závislý na Ruské federaci, je export plynu. Po Ruské federaci má největší zásoby plynu z bývalých států SSSR. Ruská strana ovšem kontroluje většinu vývozu. Ohledně ruské menšiny podepsal Turkmenistán jako jeden z mála států dohodu o dvojím občanství. Smlouva byla v roce 2003 zrušena a prezident Türkmenbaši tyto občany donutil, aby si vybrali pouze jedno občanství (Horák, 2008: 146–167; Šír, 2006: 132).

Uzbekistán

V zahraniční politice se chce Uzbekistán vyznačovat „multivektorostí“. Faktem ovšem zůstává, že uzbecký režim nejsou schopny akceptovat Spojené státy ani Evropská unie. Pouze Čína a Ruská federace tolerují praktiky režimu a zároveň jsou schopny podpořit Uzbekistán v reálné a materiální rovině. Co se týče Ruské federace, docházelo v průběhu let ke střídání posilování a oslabování vzájemných vztahů. Uzbekistán se totiž považuje za hlavní strategickou mocnost v regionu díky určitým atributům (rozloha, poloha, počet obyvatel, nerostné suroviny). Nemá ale dostatečné prostředky, aby mohl být hlavní mocností v regionu. Ukázalo se to například v občanské válce v Tádžikistánu, kde se musel vzdát svého vlivu na úkor Moskvy. Uzbekistán se začal více přimykát k Moskvě po vítězství hnutí Talibán v Afghánistánu. Ruskou federaci vnímal jako jediného možného aktéra,

který může udržet bezpečnost v regionu. Spolupráci je možné sledovat v ekonomické sféře, kde se jedná především o vývoz zemního plynu. Export do Ruské federace je lukrativní, ale jeho monopol zvyšuje závislost uzbeckého plynu na Moskvě. Stavba jiných transportních cest je v současné době pro Uzbekistán nedosažitelná. Také pro uzbecké zemědělství představuje Ruská federace hlavního odběratele, zejména se jedná o bavlnu. Díky ekonomické spolupráci si Ruská federace nejspíš udrží vliv v zemi i do budoucna (Horák, 2006: 4–13). Po útocích z 11. září se naskytla Uzbekistánu možnost spolupráce se Spojenými státy a to díky základně, kterou uzbecká vláda poskytla Spojeným státům. V roce 2005 tyto vztahy narušilo násilí v uzbeckém městě Andijon, jež bude popsáno níže. To samozřejmě vzájemné vztahy narušilo a Uzbekistán se opět více přimkl k Ruské federaci (Nichol, 2013: 11).

3.4 Země východní Evropy

Pro potřeby mé práce jsou jako země východní Evropy označeny státy Ukrajina, Bělorusko, Moldávie. Jednotlivé státy jsou velmi heterogenní a nemají mnoho společného. Pro Ruskou federaci byly země jakousi „nárazníkovou zónou“ kvůli rozšiřování vlivu NATO (Hodač – Strejček, 2008: 95).

Ukrajina

Vzájemné vztahy mezi Ukrajinou a Ruskou federací se vyznačují velkou dynamičností. Je to dáno tím, že Ukrajina stále nemá ustálenou strategii v zahraničněpolitické situaci (Hodač – Strejček, 2008: 95). Země je nejednotná a příčinu můžeme spatřovat v historických událostech, kdy západní část Ukrajiny patřila Rakousku-Uhersku a východní část byla spjata s Ruskem. I dnes je zde patrná tato historie. V mnohých otázkách mají obyvatelé jednotlivých částí země rozdílné názory. Například ve volbách, západní část vidí svou budoucnost v integraci s Evropou, východní část nikoliv. Kvůli tomu, že v obou částech žije přibližně stejně velké množství obyvatel, každé volby končí patem. Poražená část prohru neuzná a brání vítězné straně dělat potřebná rozhodnutí. Tento stav se

prakticky nezměnil od roku 1991 (Drahný, 2014). Mezi události, které měly velký vliv na vzájemné vztahy, patří bezpochyby „oranžová revoluce“ nebo „plynová válka“. Ukrajinské prezidentské volby v roce 2004 a události kolem nich jsou označovány jako „oranžová revoluce“. Ve zjevně zmanipulovaných volbách zvítězil proruský orientovaný Viktor Janukovyč a lidé začali demonstrovat. Byly proto vypsané nové volby. Podle očekávání zvítězil prozápadní kandidát Viktor Juščenko (Laryš, 2006: 73). Juščenkovým cílem se stalo začlenit Ukrajinu do struktur NATO. Odmítavý ruský postoj je pochopitelný, nechtějí přihlížet zvyšování zbrojních výdajů na své hranici, a také nechtějí, aby byly zbraně ruského původu využity proti nečlenům NATO (Hodač – Strejček, 2008: 103–104). Z výše uvedeného je patrné, že Ukrajina balancuje mezi Západem a Ruskou federací. Její rozpolcenost má ovšem negativní dopad na vztahy s Ruskou federací.

Jako problematická se jeví závislost Ukrajiny na dodávkách ruského plynu. Rusko dodává velké množství energie za nižší ceny, než je na světovém trhu. V roce 2006 se země dostaly do sporu, neboť ruský Gazprom požadoval zvýšení ceny plynu na západoevropskou úroveň. To Kyjev odmítal a označoval situaci za politický nátlak a trest za prozápadní vládu. Spor vyvrcholil do takového stádia, že Gazprom na okamžik zastavil dodávky plynu na Ukrajinu, čímž omezil dodávky i do ostatních evropských států. Nakonec Kyjev kývl na zvyšování cen (Laryš, 2006: 77).

Z naznačených problémů lze předpokládat, že vztahy mezi zeměmi budou neustále jako na houpačce, pokud se nezmění vnitřní politika Ukrajiny. Pokud by se měla změnit západním směrem, Ruská federace podnikne opatřující kroky. Jak ukázala v „plynové válce“, má na Ukrajinu své mocné nástroje.

Současná ukrajinská krize také nevylepší vzájemné vztahy s Ruskou federací. Vše začalo v listopadu 2013, kdy ukrajinská vláda odložila přípravy k podpisu asociačních dohod navrhané Evropskou

uní a následně vypukla vlna protestů. Návrh zákona by znamenal přiblížení k EU, zatímco vládní krok směřoval k pokusu o těsnější vazby s Ruskou federací. Demonstranti požadovali odstoupení prezidenta Viktora Janukovyče, vypsání předčasných voleb a zrušení protiprotestních zákonů (Männi, 2014). Ruská federace se dokázala rychle zorientovat v nastalé situaci a využila ji ve svůj prospěch. Anektovala Krym a zdůvodnila to ochranou ruských zájmů na Ukrajině.¹

Bělorusko

Tato země je na Ruskou federaci významně odkázána. Jak v oblasti ekonomiky, energetiky, tak i vojenské bezpečnosti. Bělorusko si ani nemůže dovolit protiruskou zahraniční politiku, neboť je jeho hospodářství na ruských surovinách existenčně závislé. Kvůli nedemokratickému charakteru režimu nechce s prezidentem Lukašenkem mít nic společného EU, takže není možná ani orientace na západní trhy (Hodač – Strejček, 2008: 96–132). Pro Ruskou federaci má význam geostrategická poloha Běloruska, kdy má kontakt se západní Evropou, a může zde rozmístit vojenské kapacity jako protiváhu NATO. Kvůli běloruským ústupkům v oblasti bezpečnostní a geopolitické, je dotován Lukašenkův režim ekonomicky, což není pro Ruskou federaci úplně ekonomicky výhodné. Předpokládá se, že pokud neproběhne v Bělorusku zásadní politická změna, bude tento stav mezi zeměmi pokračovat i nadále (Hlaváček, 2006: 65).

Moldavsko

Jedná se o jednu z nejchudších zemí v Evropě, která se potýká s mnoha problémy. Z ekonomického hlediska je závislá na Ruské federaci, stejně tak i na dodávkách ruského plynu. Co zhoršuje vzájemné vztahy mezi Moldavskem a Ruskou federací je oblast Podněstří, která není dodnes vyřešena. Podněstří vyhlásilo nezávislost na Moldavsku a je podporováno Ruskou federací. Kvůli tomuto konfliktu působí na

¹ BBC News. *Ukraine crisis timeline*. 2. 4. 2014 (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>, 3. 4. 2014).

moldavském území dodnes ruské vojsko. Když byl moldavským prezidentem zvolen Vladimir Voronin, měla země zájem o západní společenství. Tím došlo ke zhoršení vztahů s Ruskou federací (Smrčková, 2006: 91–97).

I když je nástin historických vztahů pojat velmi stručně, nelze si nevšimnout rozdílností, které mezi jednotlivými státy panují. Na první pohled by se mohlo zdát, že když tento prostor tvořil po tak dlouhou dobu jeden celek, bude integrace usnadněna. Opak je možná pravdou a ne všechna uskupení fungují tak, jak by si státy, respektive Ruská federace představovala.

4 USKUPENÍ S DOMINANTNÍM RUSKÝM VLIVEM

Zahraniční politika Ruské federace se začíná formovat vůči postsovětskému prostoru v roce 1991, zejména v souvislosti s rozpadem SSSR. Nový ruský stát se musel vypořádat s tím, že je „nástupnickým“ státem po někdejší supervelmoci, což předurčovalo specifický význam zahraničněpolitické dimenze. Existovalo mnoho názorových tendencí ohledně priorit Ruské federace. Ať už se jedná o obnovu a zisk hegemonie v oblasti, nebo o aktivní úlohu stabilizátora. Zájem o postsovětský prostor se od rozpadu SSSR v průběhu let zvyšoval a pozice hegemonu začala být považována za nutnou podmínku (Kuchyňková, 2006: 14–15).

Je potřeba si uvědomit, že vliv na zahraniční politiku měla i vnitropolitická situace. Lze vyzorovat rozdílné přístupy jednotlivých prezidentů k organizacím. Propastný rozdíl je mezi opatrnou politikou Jelcina a agresivnější politikou Putina (Kuchyňková, 2006: 14–48).

Když se stal ruským prezidentem Boris Jelcin, byl v nezávidění hodné situaci. V Ruské federaci panoval chaos. Probíhaly radikální ekonomické reformy, které oslabovaly pozici státu v ekonomické sféře. Prezident měl velké spory s parlamentem a na konci roku 1992 už jeho popularita klesala. Opozice tvrdě útočila na prezidenta kvůli sporu o podobu ústavy a kvůli selhání reforem. Ani druhé funkční období nebylo pro Jelcina příliš šťastné. Jeho zdravotní stav byl velmi špatný a nebyl schopen aktivně vykonávat úřad. Na politice se proto začali podílet oligarchové, kteří se dostali k moci díky intenzivní volební kampani ve prospěch Jelcina. Vnitropolitická situace se odrážela i na zahraniční politice. Ruská federace se snažila vybudovat vlastní velmocenské pozice v mezinárodním systému, ale zároveň potřebovala pomoc k vlastnímu přežití. Když nastoupil do prezidentského úřadu Vladimír Putin, řada věcí se změnila. Posílil strukturu federace a zavedl efektivní dozor nad regionálními aktivitami z centra. Bojoval proti oligarchům, kteří měli po jeho nástupu obrovský politický vliv, a zbavil je moci pomocí privatizace.

Dalším nástrojem na posílení státu byl boj proti terorismu. Válka v Čečensku byla představena jako boj proti terorismu, nikoliv jako teritoriální problém (Leichtová, 2010: 60–98). Z výše uvedeného je patrné, že Putinova politika je více rozhodná, agresivní, což se projevovalo i ve vztahu k postsovětským republikám.

4.1 Společenství nezávislých států (SNS)

Společenství nezávislých států bylo založeno 8. prosince 1992 představiteli Běloruska, Ukrajiny a Ruské federace. O dva týdny později se v Alma-Atě sešlo jedenáct zástupců suverénních států, s výjimkou Pobaltí a Gruzie², která se stala členem až v roce 1993, a podepsaly protokol k dohodě. V něm je zdůrazněno, že Ázerbájdžán, Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldávie, Ruská federace, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán a Ukrajina tvoří Společenství nezávislých států. Bývalé sovětské republiky se zavázaly ke spolupráci v různých oblastech zahraniční a domácí politiky. Když byla v roce 1993 na summitu v Minsku přijata Charta společenství, Ukrajina s Turkmenistánem ji nepodepsaly, z čehož vyplývá, že nejsou de iure členy SNS. Turkmenistán oznámil, že se bude podílet na společenství jako „přidružený člen“³

Spolupráce v rámci SNS je vykonávána prostřednictvím statutárních orgánů. Jedná se o Radu hlav států, Radu hlav vlády, Radu ministrů zahraničí, Ekonomickou radu, Radu ministrů obrany, Radu vojáků pohraničních velitelů, Meziparlamentní shromáždění a Hospodářský soud. Nejvyšším orgánem společenství je Rada hlav států, projednává a řeší veškeré otázky a zásady společenství. Rozhodnutí

² Gruzie se stala členem SNS až po občanské válce, kdy v Ruské federaci spatřovala podporu při kontrole Abcházie, která se chtěla odtrhnout (Libman, 2011: 6).

³ Internet-portal SNG. *Sodružestvo Nezavisimych Gosudarstv* (<http://e-cis.info/page.php?id=19397>, 5. 3. 2014).

Rady hlav států a Rady hlav vlád jsou přijata společnou dohodou a každý stát může prohlásit nezájem k určité otázce.⁴

Vedoucí pozice uvnitř SNS má ruský prezident nebo jím jmenované osoby. V orgánech má největší procentuální zastoupení hlasů právě Ruská federace. Například v Mezistátním hospodářském výboru disponuje 50 % hlasů. Díky tomuto rozdělení hlasů může omezovat další členy, ale nikdo nemůže omezovat Ruskou federaci proti její vůli (Roeder, 1997: 224).

Pro Ruskou federaci se myšlenka integrace stala už v letech 1993–1994 jakýmsi dogmatem ve vztahu k postsovětským zemím. Ruské politické elity považují vedoucí roli Ruské federace v této oblasti za nezbytnou pro udržení velmocenského postavení. Do poloviny roku 1992 neměla v podstatě Ruská federace zájem o dotyčné země. To se následně změnilo a považovala oblast za prostor životně důležitých zájmů. Postupně ale docházelo k diverzifikaci a rozvolňování prostoru a organizace začala být chápána i se svými limity (Litera, 1998: 9).

Společenstvu nezávislých států se podařilo integrovat nástupnické státy pouze na papíře. Bylo zde několik ambiciózních projektů spolupráce, ale postupně docházelo jen ke snižující se aktivitě spolupráce. SNS se nestalo nástupcem Sovětského svazu. V rámci SNS nebylo žádné společné občanství, žádné společné ozbrojené síly ani společná měna. A hlavně chyběl pocit společné identity a jakéhokoli kolektivního úsilí. Dá se říci, že organizace zpočátku zahrnovalo dvě protichůdné dynamiky. Prvním proudem byla myšlenka, že by organizace měla usnadnit bývalým republikám cestu k nezávislosti. Druhým proudem byla myšlenka, že SNS by mělo zabránit konfliktům a celkovému zhroucení vazeb mezi nástupnickými státy (Sakwa – Weber, 1999: 379).

⁴ Internet-portal SNG. *Sodružestvo Nezavisimych Gosudarstv* (<http://e-cis.info/page.php?id=19397>, 5. 3. 2014).

Ruská federace se v letech 1992–1993 snažila vylepšit vztahy se Západem a zaměřovala se na domácí reformy. Ruského prezidenta Borise Jelcina velmi znepokojovala katastrofální ekonomická situace země. Léč na všechny problémy viděl v západní pomoci (Dragneva – Kort, 2007: 236–239; Thomová, 2013). Ruská federace si chtěla uchovat velmocenský status a nejsilnějšími aktéry mezinárodního systému byly západní státy a USA, proto bylo nutné zůstat po boku Západu a nebýt proti němu. Příjmy ruské státní pokladny neplnily očekávání a země potřebovala zahraniční ekonomickou podporu. Ruští diplomaté vyjednali příslib pomoci v řádech desítek miliard dolarů, proto byla politika kooperace se Západem pragmatickou volbou (Leichtová, 2010: 159–161). Z toho důvodu bylo mnoho bývalých sovětských republik vnímáno jako přítěž pro ruskou ekonomiku. Nově vzniklé státy si uvědomovaly vzájemnou závislost a zejména závislost na Ruské federaci. Také jejich politická činnost uvnitř SNS odrážela slabost domácích institucí a obavy z nové centralizace, tentokrát ruské. Jelikož si Ruská federace uvědomovala rozdílnost jednotlivých zemí, postupně se zaměřila na bilaterální spolupráci (Dragneva – Kort, 2007: 236–239; Thomová, 2013).

I přes tuto snahu vylepšit vztahy se Západem, už v roce 1992 Nejvyšší sovět prohlásil, že zvažuje připojení Jižní Osetie k Ruské federaci. Zároveň viceprezident Ruckoj začal vyhrožovat bombardováním Gruzie a Moldavska a návratem do Podněstří. Státy SNS začaly být považovány za prioritní zájmy Ruské federace. Za Putina se významnou pákou na země SNS stala energetika. V době Jelcina byl ruský vliv na státy SNS reálně větší díky proruský orientovaným prezidentům. V roce 1992 Moskva dostala do čela Gruzie Ševarnadzeho, v roce 1993 do čela Ázerbájdžánu Alijeva a roku 1994 do čela Ukrajiny Kučmu (Thomová, 2013).

V roce 1992 vznikla Smlouva o kolektivní bezpečnosti, která byla podepsána šesti zeměmi. Ukázala se zde snaha o sjednocené ozbrojené síly pod společným velením. K tomuto kroku ovšem nedošlo a každý stát začal budovat své národní armády. Nicméně Smlouva o kolektivní

bezpečnosti měla svůj význam. Později byla vyčleněna z SNS a dnes je z ní samostatná organizace (Libman, 2011: 6–7). Její činnost bude popsána níže.

Co se týče mírových misí SNS, pouze sedm z dvanácti členských států podepsalo v roce 1995 status o kolektivních mírových silách. Není ani mnoho operací, které lze považovat za mise spadající pod hlavičku SNS. Do roku 1998 to byly pouze dvě operace, v Tádžikistánu a v Abcházii. Byl vydán formální mandát mírové činnosti a setkaly se hlavy států jednotlivých zemí. Ruská federace byla hybnou silou v operacích. Byla jediným zdrojem financí, velení a personálu. Obě operace byly upravené opatřeními mimo SNS, byl odstraněn efektivní dohled orgánů SNS. Ruská federace tedy podepsala bilaterální dohody s hostiteli vlád (Sakwa – Weber, 1999: 385–386).

Typickou sférou vlivu je pro hegemonu hlavní účast v konfliktech v regionu. Ruská federace hraje roli jak hlavního protivníka, spojence, tak i mediátora. V roli antagonisty se ocitla Ruská federace ihned po rozpadu Sovětského svazu v konfliktu s Moldavskem ohledně Podněstří. Jako mediátor se projevila v konfliktu o Náhorní Karabach mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Spojencem byla pro všechny státy Střední Asie, které požadovaly zajištění bezpečnosti ohledně občanské války v Tádžikistánu (Roeder, 1997: 224–225).

Nejvíce se vyhrotila situace v Gruzii. Od roku 2004 byl gruzínským prezidentem Saakašvili a začal usilovat o těsnější vazby se Západem. V únoru 2006 se gruzínská vláda stáhla z Rady ministrů obrany v rámci SNS. Tento svůj krok odůvodnila tím, že nemůže být součástí dvou konkurenčních vojenských bloků najednou a usiluje o vstup do NATO. Tento počín Ruská federace vnímala jako zradu a podle toho i zareagovala. Odezvou byla manipulace s energetickými dodávkami do Gruzie a bylo uvaleno embargo na gruzínské víno a na vývoz zemědělských produktů. Ruská federace začala také podporovat separatistické regiony Jižní Osetii a Abcházii. Ruským cílem bylo udržet

v Gruzii nestabilní situaci a zmařit její pokus o vstup do NATO (Kramer, 2008: 7).

V roce 2008 došly události do takového stádia, že vypukla válka mezi Ruskou federací a Gruzii. V tomto střetu ukázala Ruská federace svou vojenskou převahu. Jednalo se o konflikt týkající se separatistického území Jižní Osetie. Ruská strana tvrdí, že její operace byla odvetná, a že šlo pouze o ruský závazek chránit „ruské obyvatelstvo“. V pozadí konfliktu stály prohlubující se vztahy Gruzie se Spojenými státy a s NATO, tím docházelo k ochlazování rusko-gruzínských vztahů. Také ruský prezidentský dekret, který stanovoval oficiální vztahy s orgány Jižní Osetie a Abcházie, rozhodně nenapomohl ke zlepšení situace. Vše vyvrcholilo 8. srpna, kdy se vzájemné konfrontace přelily do přímého konfliktu mezi gruzínskými a jihoosetinskými silami. Konflikt následně přerostl v otevřený boj mezi gruzínskými a ruskými vojsky (Allison, 2008: 1145–1147).

Gruzie se z tohoto důvodu rozhodla vystoupit z SNS. Ostatní členové organizace se k situaci postavili rozdílně. Například Ázerbájdžán uznal celistvou nezávislost Gruzie. Názor Ukrajiny byl rozporuplný, jelikož prezident Viktor Juščenko zastával linii proti Moskvě. Naproti tomu premiérka Julija Tymošenko se chtěla vyvarovat kritice Ruské federace. Kazachstán, který investoval v Gruzii, odmítl podporu Ruské federace (Ziegler, 2009: 142–143). Na schůzi SNS ministrů zahraničních věcí, konané v říjnu 2008, se projednával dopis Gruzie ze srpna s požadavkem vystoupení z organizace. Podle Charty SNS se ruší členství 12 měsíců po podání písemné žádosti. Od srpna 2009 už proto není Gruzie členem SNS.⁵

Dá se tato situace označit za nátlakový proud režimu podle Keohana? Podle mého názoru svým způsobem ano. Gruzie se snažila orientovat na NATO a Spojené státy, což je pro Ruskou federaci

⁵ Internet-portal SNG. *Sodružestvo Nezavisimych Gosudarstv* (<http://e-cis.info/page.php?id=19397>, 5. 3. 2014).

konkurence. Pokud nebude mít Gruzie vyřešen problém týkající se územních sporů, nikdy se nemůže stát členem NATO (Thim, 2008). Proč tedy neukázat, že Jižní Osetie a Abcházie mají ruskou podporu. Zároveň svým vojenským zásahem ukázala sílu, které Gruzie nebyla schopna vzdorovat. Své významné postavení ukázala ruská strana i ekonomickým embargem, které poškodilo gruzínskou ekonomiku.

V současné době rusko-gruzínskou válku zastínila krize na Ukrajině. Vypukla na podzim roku 2013 a Ruská federace v ní představuje důležitého aktéra. Projevila se zde rozpolcenost Ukrajiny naznačená ve třetí kapitole, kdy se část země přiklání ke spolupráci se Západem a druhá část s Ruskou federací. Ruská federace využila chaosu, který v zemi panuje a ruský parlament schválil návrh Vladimíra Putina použít sílu na ochranu ruských zájmů na Ukrajině. Jednotky obléhající Krym Putin označil jako sebeobránné síly a podporoval krymské referendum o připojení k Ruské federaci. Oficiální výsledky z Krymu uvádějí, že 97 % voličů se vyslovilo pro připojení. Putin tedy podepsal dokument, že Krym patří k Ruské federaci. Tato „anexe“ byla odsouzena jak EU, tak USA.⁶ Tato událost ukazuje na vojenskou sílu, kterou musí hegemon disponovat podle Keohana. Podle vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě by ruským vojákům trvalo tři až pět dnů k dosažení svých cílů při případné invazi do ukrajinského vnitrozemí.⁷

Po rozpadu Sovětského svazu bylo SNS prvním integračním uskupením v postsovětském prostoru. Je proto pochopitelné, že si kladlo vysoké ambice. Problém je v tom, že jednotlivé státy si už nenechají vše nadiktovat z Moskvy. Diverzifikace mezi státy je obrovská a ukázalo se, že multilaterální spolupráce je nefunkční. Myslím si, že nelze předpokládat, že se vývoj v organizaci nějak změní. Spíše bude SNS postupně vytlačeno uskupeními zaměřujícími se na konkrétní oblast.

⁶ BBC News. *Ukraine crisis timeline*. 2. 4. 2014 (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>, 3. 4. 2014).

⁷ ČT24. *Rusko může obsadit cíle na Ukrajině do pěti dnů, varoval velitel NATO*. 2. 4. 2014 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/268295-rusko-muze-obsadit-cile-na-ukrajine-do-peti-dnu-varoval-velitel-nato/>, 3. 4. 2014).

4.2 Šanghajská organizace spolupráce (ŠOS)

V roce 1996 a 1997 se setkali představitelé Ruské federace, Číny, Kazachstánu, Kyrgyzstánu a Tádžikistánu v Šanghaji a podepsali dohody. Týkaly se vojenských vztahů a snížení vojenských sil podél jejich vzájemných hranic. Tak vznikla tzv. „Šanghajská pětka“ a její představitelé se dohodli na každoročním setkávání (Ambrosio, 2008: 1326). Kořeny organizace ovšem leží už v roce 1989, kdy byla podepsána sovětsko-čínská smlouva o státních hranicích na jejím východním úseku (Horák, 2008: 59). Hlavním důvodem pro vznik „Šanghajské pětky“ v letech 1996 a 1997 byla potřeba zastavit hraniční spory mezi Čínou a nově vzniklými nezávislými republikami ve Střední Asii (Naarajärvi, 2012: 114).

V letech 1996 až 1999 se Číně, jako hlavnímu iniciátorovi, téměř podařilo vyřešit všechny otázky státních hranic na dvoustranné úrovni. Původní cíle organizace, kterými bylo hlavně zabezpečení vzájemných hranic, byly rozšířeny. Nyní měly státy výrazněji spolupracovat v diplomatické, vojenské a ekonomické oblasti. Události, jež ovlivnily spolupráci v rámci Šanghajské pětky, byly vpád radikálního Islámského hnutí Uzbekistánu do Kyrgyzstánu (označováno jako první batkenská válka) a hnutí Talibán v Afghánistánu. Původně velmi volné uskupení států se přeměnilo na formální vojensko-politickou organizaci. Jedním z cílů se stal boj proti extremismu, separatismu a terorismu. Tím, že se rozšířila působnost fóra, došlo k zájmu dalších zemí o účast v uskupení, zejména Uzbekistánu. Ten nemá ovšem společnou hranici s Čínou, proto nepatřila demilitarizace a delimitace mezi čínské priority. V roce 2001 se společně s přistoupením Uzbekistánu změnil název uskupení na Šanghajskou organizaci spolupráce (Horák, 2008: 59–61).⁸

Jako hlavní cíle organizace jsou deklarovány dobré vztahy mezi sousedskými zeměmi, posílení vzájemné důvěry a společně usilovat

⁸ Turkmenistán není členem ŠOS kvůli svému neutrálnímu postavení, v roce 2007 se ale prezident Berdimuhamedov rozhodl účastnit ročního summitu jako „mimořádný host“ (Cabestan, 2013: 423).

o udržení a zajištění míru. Cílem je také zajistit bezpečnost a stabilitu v regionu. Státy podporují i spolupráci v politice, energetice, dopravě, školství, kultuře.⁹

Nejvyšším rozhodovacím orgánem je Rada hlav států. Schází se jednou ročně na summitu. Ten se většinou koná v hlavním městě některého členského státu a jsou zde přijímána rozhodnutí o chodu organizace. Dalším orgánem je Rada předsedů vlád. Rovněž se schází jednou ročně a schvaluje rozpočet organizace. Sekretariát má na starost výkonnou a zákonodárnou složku a sídlí v Pekingu. Speciálním orgánem je Regionální protiteroristická struktura se sídlem v Taškentu. Tvoří rámec spolupráce členských zemí v bezpečnostní oblasti.¹⁰

Organizace spolupracuje ve třech sektorech: bezpečnostním, ekonomickém a kulturním. Nejvýznamnější je spolupráce v oblasti bezpečnostní, zabývá se hlavně bojem proti terorismu, separatismu a extremismu. Ekonomická spolupráce je zaměřena především na energetiku, těžbu ropy a zemního plynu. Pouze symbolický charakter má spolupráce kulturní, ve které se jedná hlavně o umělecké festivaly a výstavy (Visinger, 2008).

Kromě těchto sektorů spolupráce je zde ještě jeden cíl. Moskva využívá organizaci ve svůj prospěch a snaží se využívat organizaci ve snaze čelit demokratizačním snahám vycházejícím zvenčí. Chce omezovat západní vliv ve Střední Asii a podporovat své zahraničněpolitické cíle (Katz, 2007).

A jak je vůbec možné, že se v organizaci setkaly dvě silné mocnosti, jako jsou Čína a Ruská federace? Z pohledu Číny je to na jedné straně příležitost k politickému a ekonomickému vlivu. Na straně druhé snaha zabránit nestabilitě v západní provincii Sin-t'iang, kde žijí

⁹ SCO (2013). *Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation* (<http://www.sectsc.org/EN123/brief.asp>, 7. 3. 2014).

¹⁰ GlobalSecurity.org. (2013). *Shanghai Cooperation Organization* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/int/sco.htm>, 8. 3. 2014).

Ujgurové. Rusové viděli hlavní přínos v tom, že mohli institucionální cestou sledovat zájmy a aktivity Číny v oblasti.¹¹ Ruská federace a Čína se navzájem potřebují, neboť ani jedna země není schopna kompletně ovládnout organizaci. Obě země také nesou hlavní finanční zátěž uskupení (Naarajärvi, 2012: 116).

Jak už bylo zmíněno, členové organizace se zavázali k boji proti „třem zlům“. Mnohdy se ovšem jedná pouze o boj odpůrců režimů v jednotlivých státech. Vládám členských států příliš neříká dodržování lidských práv, proto se jejich spolupráce v bezpečnostní oblasti může někdy označit jako represe vůči „nepohodlným“ občanům (Štindl, 2007: 20). Například státy Střední Asie se vyznačují sultanistickým typem režimu. V mnoha ohledech se dá za tento typ označit i Bělorusko. Základem je absolutní moc despotických prezidentů, represivní orgány, zejména tajná policie a pečlivý výběr nejbližších spolupracovníků, aby byla vyloučena možnost neloajality. Výběrem nejbližších spolupracovníků vzniká vládnoucí klan, který přímo nebo zprostředkovaně privatizuje nejcennější ekonomické cíle. Ze země se tak fakticky stává obrovské feudální léno. Jsou potlačovány nezávislé aktivity, pronásledování občanští aktivisté, novináři a jiní pro režim „nebezpeční“ lidé (Šimov, 2011).

V deklaraci o založení Šanghajské organizace spolupráce je uvedeno, že toto uskupení není namířeno proti jiným státům a dodržuje zásady otevřenosti.¹² Přitom je více než patrné, že po 11. září a angažovanosti Spojených států ve Střední Asii se bezpečnostní cíle zaměřovaly proti tomuto trendu.¹³ Uzbekistán ihned nabídl Spojeným státům své základny pro boj proti terorismu, které byly modernější a

¹¹ CSIS (2006). *A New Eurasia?: The Future of the Shanghai Cooperation Organization* (http://csis.org/files/media/csis/pubs/060615_ruseura_recommcwelt.pdf, 7. 3. 2014).

¹² Sammit ŠOS 2014. *Deklaracija o sozdanii Šanchajskoj organizacii sotrudničestva* (<http://www.scosummit2014.tj/index.php/ru/документы-шос/2001/102-декларация-о-создании-шанхайской-организации-сотрудничества>, 8. 3. 2014).

¹³ CSIS (2006). *A New Eurasia?: The Future of the Shanghai Cooperation Organization* (http://csis.org/files/media/csis/pubs/060615_ruseura_recommcwelt.pdf, 7. 3. 2014).

bezpečnější než základny v Afghánistánu. Středoasijské státy se snažily o multivektorovou politiku a snížit vliv Číny a Ruské federace. To se změnilo v roce 2005 v důsledku „barevné“ revoluce v Kyrgyzstánu. Uzbekistán měl obavy o rozšíření nepokojů i na své území a přiklonil se k Ruské federaci jako k ochránci. Číně ani Ruské federaci na rozdíl od Spojených států nevadí autoritativní režimy v republikách (Azarkan, 2010: 402–403).

Jak už bylo zmíněno v kapitole Vztahy Ruské federace a postsovětských republik, Tádžikistán začal v roce 2001 spolupracovat se Spojenými státy, které vedly anti-talibánskou kampaň v Afghánistánu. Jelikož je zároveň tento stát členem ŠOS, byl zde požadavek na stažení vojsk z Tádžikistánu, a tím odstranění západní přítomnosti. Hlavním problémem Tádžikistánu je obchod s drogami. Byla proto založena kontaktní skupina ŠOS-Afghánistán na podporu protidrogového úsilí v regionu. Ruské federaci v tomto případě nešlo pouze o to, narušit americkou hlavní roli v Afghánistánu, ale také o upevnění své pozice v Tádžikistánu (Russia & CIS, 2005: 10). V roce 2013 byla podepsána smlouva mezi ruským prezidentem Putinem a tádžikistánským prezidentem Rahmónovem o prodloužení nájemní smlouvy ruské vojenské základny. Ruští vojáci tak mají pomoci čelit novým bezpečnostním hrozbám po odchodu jednotek NATO ze sousedního Afghánistánu (Kozhevnikov, 2013).

Šanghajská organizace je mnohdy interpretována jako snaha Ruské federace a Číny o snížení vlivu Spojených států ve Střední Asii. Také je známo, že když požádaly Spojené státy o statut pozorovatele, byly odmítnuty (Visinger, 2008). V Deklaraci Šanghajské organizace spolupráce, jak již bylo zmíněno výše, je ovšem uvedeno, že organizace je otevřená všem novým státům. Írán, velký protivník Spojených států, projevil zájem stát se členem Šanghajské organizace spolupráce. V roce 2005 získal Írán pozorovatelský status, společně s Indií a Pákistánem. Mongolsko tento status získalo o rok později (Lukin, 2007: 149).

Každý z členů organizace má rozdílné zájmy. Státy Střední Asie vnímají organizaci hlavně jako zdroj bezpečnosti. Státům vyhovuje také přítomnost jak Ruské federace, tak Číny, čímž snižují svoji závislost pouze na jedné mocnosti. Pro Ruskou federaci a Čínu je společným cílem omezení vlivu Spojených států v oblasti. Nechtějí se dělit s někým dalším o dominantní vliv. Chtějí si udržet hegemoniální postavení. Čína prostřednictvím ekonomických vztahů a Ruská federace pomocí energetické spolupráce (Demirtepe, 2013).

Na summitu konaném v červnu 2006 se poprvé řešila otázka energie jako hlavní problém. Ruský prezident Vladimír Putin oznámil záměr založit v rámci ŠOS „Energetický klub“. Cílem byl společný postup států v oblasti energetiky, dopravy a telekomunikace. Dne 3. července 2007 byl tento „Energetický klub“ založen v Moskvě (Haas, 2007: 26). V tomto ruské kroku vidím snahu zabránit projektům, které by obcházely Ruskou federaci. Ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan, který byl formálně otevřen 13. července 2006 a Kazachstán se rozhodl podílet na tomto projektu, nemá nic společného s Ruskou federací a snižuje její vliv v regionu (Haas, 2007: 25).

Pro Ruskou federaci jistě nebyl příjemný summit konaný v roce 2008 v Dušanbe. Členové organizace odmítli uznat vojenskou akci vůči Gruzii a uznat nezávislost Jižní Osetie a Abcházie. Moskva oba státy uznala ještě před summitem a nepovažovala za důležité se poradit s ostatními členy ŠOS. Přitom se jednalo o porušení jednoho z hlavních cílů organizace, zabránit separatismu. Ostatní státy mohou mít obavy z tohoto uznání. Ruská federace tento krok hájí tím, že vojensky zasahovala pouze z toho důvodu, že chránila držitele ruského cestovního pasu v Jižní Osetii a Abcházii. V severním Kazachstánu žije většina ruského obyvatelstva země a Kazachstán má strach z možnosti odtržení. Také ostatní země mají separatistické regiony a uznáním Jižní Osetie a Abcházie by zhoršily situaci na domácí scéně (Katz, 2007).

Za dobu svého působení si Šanghajská organizace vydobyla své postavení. Dá se říci, že je to způsob, jak se Čína dostala na trh Střední Asie a Ruská federace má zároveň kontrolu nad energetickými trasami. Také politické elity v jednotlivých zemích si nemohou stěžovat. Udržují se u moci mimo jiné také tím, že likvidují opozici pod zástěrkou boje proti teroristickým skupinám. Co se týče států Střední Asie obecně, je těžké se jakkoliv prosadit mezi dvěma mocnostmi, a tak jim ani v podstatě nic jiného nezbyvá, než participovat na uskupení. Dá se říci, že pokud bude mít každý stát ze spolupráce užitek, bude v ní pokračovat.

4.3 Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB)

V květnu roku 1992 byla v Taškentu podepsána Smlouva o kolektivní bezpečnosti na dobu pěti let s možností dalšího prodloužení. Smlouvu podepsaly Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Ruská federace a Tádžikistán. Počet států vzrostl na devět po podepsání smlouvy Ázerbájdžánem, Gruzii a Běloruskem.

Po rozpadu SSSR se mnoho postsovětských zemí sdružilo a chtěly spolupracovat v bezpečnostní oblasti. Na jednu stranu si státy chtěly hájit svou nově získanou suverenitu a měly obavy z vlivu Ruské federace. Nicméně rozpad SSSR vyvolal řadu regionálních konfliktů, a jelikož národní obranné složky byly v procesu formování, bylo moudré se zapojit do nějaké bezpečnostní organizace. Smlouva uvádí, že pokud by byl jeden členský stát ohrožen agresí, bude to bráno jako agrese proti všem státům. Ruská federace se snažila nastavit Smlouvu o kolektivní bezpečnosti tak, aby si udržela vliv v oblasti.¹⁴

To, že bezpečnost nebude zaručena, se ukázalo hned v konfliktu Arménie a Ázerbájdžánu o Náhorní Karabach. Ruská federace podporovala Arménii a postupně vycházelo najevo, že rozhodnutí v rámci

¹⁴ Conflict Studies Research Centre (2005). *The Collective Security Treaty Organization* (Camberley: Defence Academy of the United Kingdom).

Smlouvy o kolektivní bezpečnosti musí být ve prospěch Ruské federace. Také Tádžikistán byl podporovaný oproti Uzbekistánu, neboť tádžikistánský prezident Rahmónov byl proruský orientovaný. Gruzie se zase potýkala s problémem Abcházie, kde nebyla schopna získat kontrolu. V této chvíli si začali členové uvědomovat, že jde vlastně o to, být za dobře s Ruskou federací. V roce 1999, kdy byla smlouva prodloužena, se proto rozhodly státy Ázerbájdžán, Gruzie a Uzbekistán odstoupit od smlouvy.¹⁵

Vystoupením některých členů ze smlouvy došlo k intenzifikaci úsilí o těsnější spolupráci mezi zbylými členy. Byla ukončena první etapa formování smlouvy a zahájena druhá fáze. Dá se říci, že v průběhu 90. let byly v jednotlivých zemích vytvořeny řádné ozbrojené síly. Kvůli postupům vojsk Talibánu z Afghánistánu k hranicím postsovětských států a kvůli průniku islámských radikálů do Fergánské kotliny byl upevněn i institucionální rámec organizace. Událost, jež ukázala neschopnost provádět společné kroky, byl útok z 11. září 2001 ve Spojených státech (Horák, 2008: 69–70).

Finanční potíže zemí, včetně Ruské federace, měly za následek nemožnost dostát všem očekávání smlouvy. Ruská federace neměla finance na to, aby mohla zaplatit pravidelná školení ozbrojených sil, nebo aby nakoupila nové vybavení pro členské země smlouvy. Z těchto důvodů se začaly některé země poohlížet jinde, zejména u Spojených států. Ty se začaly v regionu angažovanost zejména kvůli boji proti terorismu po 11. září a státy Střední Asie pro ně byly strategicky výhodné. Ruská federace se nechtěla vzdát svého vlivu v regionu a tlačila na státy ohledně ještě užší spolupráce.¹⁶

¹⁵ Conflict Studies Research Centre (2005). *The Collective Security Treaty Organization* (Camberley: Defence Academy of the United Kingdom).

¹⁶ Conflict Studies Research Centre (2005). *The Collective Security Treaty Organization* (Camberley: Defence Academy of the United Kingdom).

V roce 2002 byla proto Smlouva o kolektivní bezpečnosti v důsledku postupného rozvoje nahrazena Organizací smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Členskými státy byly stejné země jako ve Smlouvě o kolektivní bezpečnosti – Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Ruská federace a Tádžikistán. Cílem organizace byl boj proti mezinárodnímu terorismu a jiných netradičních hrozeb.¹⁷ Ruská federace se samozřejmě snažila s použitím organizace získat přístup k regionálním základnám a dodávat zbraně a vojenskou techniku místním armádám za nižší cenu než jsou západní. Tím by organizace fungovala jako prostředek pro ruskou vojenskou přítomnost v regionu (Buszynski, 2005: 552).

Současně s vytvořením základních principů vojenské a technické spolupráce byla vytvořena nebo zdokonalena poradní tělesa. Byla zřízena Stálá Rada, která se skládala ze zástupců jmenovanými členskými státy. Měla za úkol koordinovat spolupráci mezi členskými státy při vykonávání rozhodnutí přijatých organizací. Kompetence Rady ministrů zahraničních věcí, Rady ministrů obrany a Výboru tajemníků bezpečnostních rad byly rozšířeny. Nejednalo se nyní pouze o poradní orgány, ale také o výkonné. Rozhodnutí přijatá v rámci organizace byla závazná a za porušení hrozily sankce.¹⁸

Dobrým příkladem užší spolupráce mezi členy po vytvoření Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti bylo otevření ruské letecké základny v Kant, v Kyrgyzstánu v říjnu 2003.¹⁹ V Kyrgyzstánu, v Manas měly základnu také Spojené státy po útocích z 11. září. Je více než patrné, že Ruská federace si chtěla zachovat pozemní a leteckou přítomnost ve Střední Asii (Weinstein, 2007: 175). Kyrgyzstán byl jedinou zemí, kde se nacházela zároveň americká a ruská základna. To se ale

¹⁷ Organizacija dogovora o kollektivnoj bezopasnosti. *Basic facts* (http://www.odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm, 12. 3. 2014).

¹⁸ Organizacija dogovora o kollektivnoj bezopasnosti. *Basic facts* (http://www.odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm, 12. 3. 2014).

¹⁹ Conflict Studies Research Centre (2005). *The Collective Security Treaty Organization* (Camberley: Defence Academy of the United Kingdom).

změní v červenci 2014, kdy musejí Američané základnu opustit. Tlaky na Kyrgyzstán z ruské strany trvají už od roku 2005. Už před čtyřmi roky to vypadalo na úplné zavření základny. Kyrgyzstán totiž požadoval vyšší nájemné. Spojené státy částku ale zaplatily. Situace se změnila ve chvíli, kdy Moskva přislíbila Kyrgyzstánu finanční pomoc ve výši dvou miliard dolarů. Za nedlouho poté oznámil Kyrgyzstán uzavření základny.²⁰

Ruská federace si s pomocí OSKB uměla znovu získat vliv v Uzbekistánu. V roce 2005 došlo v Uzbekistánu v Andijanu k zatýkání tamních podnikatelů za „islámský extremismus.“ Kvůli tomu vypukly v ulicích demonstrace a policie začala do bezbranných lidí střílet a zatýkat je. Za to čelila uzbecká vláda velké kritice ze strany Spojených států. Uzbecký prezident na to reagoval tak, že požadoval, aby americké jednotky opustily zemi, že jsou potenciální destabilizační silou. Ruská federace se okamžitě postavila za Uzbekistán a kritizovala Spojené státy za zasahování do politického života nově nezávislého státu (Weinstein, 2007: 174). Ruská federace začala vytvářet nátlak na Uzbekistán, aby se navrátil zpět do organizace. To se také v roce 2006 stalo a Ruská federace si potvrdila postupující dominantní vliv ve Střední Asii (Horák, 2008: 71).

V roce 2009 se konal v Moskvě summit členských států OSKB, kde byly formálně vytvořeny kolektivní síly rychlé reakce. Šlo zejména o posílení organizace po rusko-gruzínské válce. Summit byl z ruské strany považován za první skutečné upevnění pozice aliance (Pop, 2009). Pro Ruskou federaci bylo ovšem zklamáním, že se k podpisu nepřipojilo Bělorusko ani Uzbekistán. Uzbekistán zpochybnil vytvoření vojenské struktury, která by mohla být nasazena během vnitřního konfliktu v rámci členského státu. Uzbekistán věří, že v případě domácí krize si je každý členský stát OSKB schopen problémy vyřešit sám (McDermott, 2009). V případě Běloruska se jednalo spíše o důvod týkající

²⁰ Natoaktual.cz (2013). *Američtí vojáci opustí Kyrgyzstán, odkud živilí boj proti terorismu* (http://www.natoaktual.cz/usa-opusti-manas-v-kyrgyzstanu-d3t/na_zpravy.aspx?c=A131023_151221_na_zpravy_m00, 12. 3. 2014).

se restriktivních obchodních opatření v energetice, které použila Ruská federace na Bělorusko. Medveděv ale naznačil, že dveře zůstanou zemím otevřené a mohou se k dohodě kdykoliv přihlásit (Pop, 2009). Bělorusko nakonec opravdu ratifikovalo svou účast ve vytvoření kolektivní síly rychlé reakce. Stalo se tak v květnu 2010. Jediným členem, který se odmítl podílet tak zůstává Uzbekistán (McDermott, 2011).

Ohledně perspektivy Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti je to problematické. Jedná se v podstatě o bezpečnostní klub autoritářských režimů vyznačující se silovým potlačováním povstání a separatismu spřátelených režimů. Organizace je proto spíše nástrojem vnitropolitické stability (Laryš, 2011). Kyrgyzstán se oproti ostatním středoasijským sousedům vyznačuje poměrně slabou státností. Jsou zde jak problémy mezi severními a jižními klany, tak i mezi kyrgyzskou většinou a uzbeckou menšinou na jihu země. Ani tzv. tulipánová revoluce nevyřešila situaci a nový prezident Bakijev se opět snažil nastolit autoritářství. Ostatní republiky Střední Asie se vyznačují větší úspěšností tohoto typu vládnutí. Prezidenti mají v rukou absolutní moc a svou největší zásluhu vidí v zachování stability vlastní země (Šimov, 2011).

Pokud se zamyslíme nad vzájemnými vztahy členských států s Ruskou federací, které byly zmíněny výše, je více než jasné, kdo má v organizaci hlavní slovo. Bez Ruské federace by organizace v podstatě nemohla fungovat. Zároveň si Ruská federace uvědomuje, že musí u členských států udržet zájem, neboť při vstupu Spojených států do oblasti bylo mnoho států finančně dotováno americkými penězi. Proto musela Ruská federace něco nabídnout. Jde například o ruské vojenské technologie nebo vzdělávání na vojenských akademiích za nižší ceny. Ruský finanční rozpočet to zatěžuje, je to ale způsob, jak si státy naklonit na svou stranu.²¹

²¹ Conflict Studies Research Centre (2005). *The Collective Security Treaty Organization* (Camberley: Defence Academy of the United Kingdom).

Svým způsobem zde můžeme vidět benevolentní proud režimů. Ruská federace netlačí na státy. Když chtěl například Uzbekistán vystoupit, vystoupil. Tím, že si chce upevňovat Ruská federace vliv, jsou určité situace, v kterých nezasáhne, i když se jí úplně nelíbí. Ať už jde o americkou základnu v Kyrgyzstánu, která byla zřízena po útocích z 11. září a která znamenala určitou „konkurenci“ pro ruskou základnu (Weinstein, 2007: 175) nebo o finanční dotování států. To bylo také zpočátku lákadlem pro státy Střední Asie po příchodu Spojených států do oblasti, čekaly velké finanční dotace. Nakonec se stejně vrátily k Ruské federaci, která je nebude kritizovat za autoritativní režimy a pomůže jim udržet v zemích pořádek. To se projevilo zejména v Uzbekistánu ohledně konfliktu v Andijanu, kdy se Ruská federace ihned postavila na uzbeckou stranu, která byla kritizována Američany za nedodržování lidských práv (Weinstein, 2007: 174).

5 USKUPENÍ PROTI RUSKÉ FEDERACI

5.1 Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj (GUAM)

GUAM je organizace, která vznikla na summitu Rady Evropy ve Štrasburku v roce 1997. Zakládajícími členy byly Gruzie, Ukrajina, Ázerbájdžán a Moldavsko. Název uskupení vytvořila počáteční písmena jednotlivých členských států. Země zde definovaly své zájmy týkající se vzájemné spolupráce, budování bezpečnosti, prohloubení ekonomických vztahů a vymanění se z ruského vlivu.²² V roce 1999 se k organizaci připojil Uzbekistán a byl změněn název na GUUAM (Valasek, 2000). Charta GUUAM byla podepsána na Jaltě v roce 2001, tím došlo v podstatě k vytvoření institucionální podoby. Byla zřízena například Obchodní rada a v roce 2004 následně vzniklo Parlamentní shromáždění.²³ Primárním cílem bylo sloužit jako protiváha k Moskvě (Kuzio, 2001).

Členové vnímají organizaci jako alianci zemí se společnými zájmy a hrozbami. Jako hrozba je vnímána Ruská federace a její snaha o rozpínavost v regionu, čemuž se snaží státy zamezit. O zamezení ruského vlivu jde v několika oblastech. V případě energie jsou všechny státy GUUAM, s výjimkou Ázerbájdžánu závislé na dodávkách ropy a zemního plynu z Ruské federace. Ázerbájdžán má sice zásoby ropy a zemního plynu, ale všechnen vývoz jde přes Ruskou federaci nebo přes země, kde si Ruská federace udržuje vliv. Není proto nic neobvyklého, že Moskva používá pozastavení energetických dodávek k manipulaci jak zahraniční, tak vnitřní politiky jednotlivých států (Valasek, 2000). Podle Keohana má mít hegemon převahu nad materiálními zdroji, v případě Ruské federace jde o suroviny, ropu a zemní plyn. Zároveň tuto převahu umí využívat, jak se ukázalo například několikrát na Ukrajině.

V roce 2004 se na Ukrajině konaly volby a události, které poté následovaly, jsou označovány jako „oranžová revoluce“ (viz Vztahy mezi

²² GUAM. *Istorija GUAM* (<http://www.guam-organization.org/node/242>, 30. 3. 2014).

²³ GUAM. *Istorija GUAM* (<http://www.guam-organization.org/node/242>, 30. 3. 2014).

Ruskou federací a postsovětskými státy). Jelikož neztvítězil proruský orientovaný kandidát Viktor Janukovyč, ale prozápadně orientovaný kandidát Viktor Juščenko, vztahy mezi Ukrajinou a Ruskou federací se začaly zhoršovat. Cena za plyn šla pro Ukrajinu neustále nahoru. Situace kulminovala v roce 2006, kdy ruský Gazprom odřízl Ukrajinu od dodávek plynu. Tato situace nastala také v roce 2009. Když se do čela Ukrajiny vrátil proruský orientovaný Viktor Janukovyč, cena za plyn šla opět dolů. Nátlak nevyužívá Ruská federace pouze v politické sféře. V roce 2010 byla Ukrajině poskytnuta sleva na plyn výměnou za prodloužení pronájmu námořní základny v Sevastopolu (Tsafos, 2014). Cena za plyn vyvolává konflikty i v současné ukrajinské krizi. Ruská federace zvýšila cenu za zemní plyn pro ukrajinské spotřebitele a požaduje také splacení ukrajinského dluhu 2,2 bilionů dolarů. Dokud nebudou rozhovory kolem cen uzavřené, rozhodla se ukrajinská státní energetická společnost pozastavit platby za plyn pro Ruskou federaci. Vysoké dluhy by tak mohly vést k přerušení dodávek plynu na Ukrajinu, jak tomu bylo i v minulosti.²⁴

Dalším problémem zemí GUUAM jsou separatistické tendence v jednotlivých státech, čehož opět umí využívat ruská strana (Valasek, 2000). V případě Gruzie se jedná už o několikrát zmiňovaná území Jižní Osetie a Abcházie. V Ázerbájdžánu jde o Náhorní Karabach, v Moldavsku o oblast Podněstří a Ukrajina má strach o Krym²⁵ (Giorgadze, 2002: 70). Uzbekistán se potýká s extremistickými hnutími, jejichž cílem je svrhnout vládu. Ať už skutečné nebo potenciální separatistické skupiny jsou spjaty s Ruskou federací (Valasek, 2000).

Co se týče vojenské dimenze, státy měly za cíl, vytvořit alternativu ke Smlouvě o kolektivní bezpečnosti v rámci SNS, kde měla hlavní slovo Ruská federace. Proto se buď odmítly účastnit – Ukrajina, Moldavsko, anebo vystoupily z tohoto celku – Gruzie, Uzbekistán, Ázerbájdžán

²⁴ Reuters. *UPDATE 2 – Ukraine suspends gas payments to Russia until talks conclude* (<http://www.reuters.com/article/2014/04/12/ukraine-crisis-gas-naftogaz-idUSL6N0N403E20140412>, 12. 4. 2014).

²⁵ V případě Ukrajiny šlo o obavy, které se letos naplnily, neboť Ruská federace anektovala Krym v důsledku krize, která vypukla na Ukrajině (Gutterman – Croft, 2014).

(zmíněno v podkapitole OSKB). Vojenská spolupráce v rámci GUUAM měla být jakýmsi odrazovým můstkem k institucionálním vazbám s NATO, nebo dokonce k samotnému vstupu do NATO (Giorgadze, 2002: 71). Bylo to dáno zejména tím, že v členských státech byly prozápadně orientované vlády. Za tímto společným cílem měla ovšem každá země svůj vlastní cíl. Ázerbájdžán a v menší míře i Gruzie chtěly vytvořit vojenské jednotky, které by chránily budoucí ropovody z Ázerbájdžánu. Ázerbájdžán chtěl také vytvořit mírové jednotky a nasadit je v separatistických oblastech v zemích GUUAM. Uzbekistán zase usiloval o vojenskou pomoc v domácích vzpourách. Vytvořit mírové mise a nasadit je v konfliktních oblastech je svým způsobem nemožné. V těchto oblastech jsou všude mírové mise SNS skládající se převážně z ruských vojáků a Moskva se nebude chtít vzdát svého vlivu (Valasek, 2000).

Na vznikající organizaci zareagovala ruská strana a považovala organizaci za potenciální hrozbu pro ruské národní zájmy (Giorgadze, 2002: 72). Státy vyjadřovaly sympatie k NATO a ruská strana pro to neměla velké pochopení. Před summitem v Jaltě, kde byla přijata Charta GUUAM ukázala v roce 2000 Ruská federace svou moc. Domluvila se s ministry zahraničí separatistických regionů (Abcházie, Jižní Osetie, Podněstří a Náhorního Karabachu) na setkání. Byl vytvořen dokument. V něm strany vyjadřují obavy z expanze GUUAM, ze snahy přimět Bulharsko a Rumunsko ke spolupráci v organizaci, dále kritizují snahu o zřízení peacekeepingových jednotek a spolupráci s NATO Partnerství pro mír (Giorgadze, 2002: 72–73).

Vztahy mezi GUUAM a Ruskou federací reflektují vážné výzvy pro bývalé sovětské republiky. Je zde nutnost navázat politické a ekonomické spojení s Ruskou federací, kde by Ruská federace nezneužívala své postavení, aby rozvrátila suverenitu jednotlivých zemí. Z obavy, že by se ruská strana snažila země přitáhnout pod svou sféru vlivu, se stala pro členské státy důležitá podpora Západu (Giorgadze, 2002: 75).

GUAM byla založena za účelem úzkých vazeb se Západem ve vojenské oblasti, což znamená s NATO. Není ovšem příliš pravděpodobné, že by se členské státy staly členy NATO – uskupení, na které Moskva nahlíží s nevolí (Valasek, 2000). Stačí se podívat na Gruzii, kde je potřeba provést demokratické a institucionální reformy, stejně tak jako reformu ozbrojených složek.²⁶ Po 11. září se Uzbekistán ukázal jako klíčový partner pro Spojené státy. Země nabídla své základny a prostřednictvím bilaterálních a multilaterálních smluv NATO s Uzbekistánem získala GUAM podporu jako regionální blok, v němž má být zachována bezpečnostní spolupráce (Kuzio, 2001). Teroristické útoky z 11. září sloužily jako hlavní katalyzátor pro uzbecké rozhodnutí pozastavit své členství v GUAM. Zájem Taškentu o bezpečnostní aspekt GUAM klesl, jelikož navázal bilaterální bezpečnostní vztahy s Washingtonem.²⁷ V květnu 2005 se Uzbekistán zcela zřekl členství v rámci organizace. Jako důvod odstoupení byla označena změna cílů a úkolů regionální struktury. Tím se název organizace změnil z GUAM na GUAM.²⁸

Hlavním orgánem organizace je Rada, která provádí svou činnost na úrovni hlav států, ministrů zahraničních věcí a stálých zástupců. Na základě rozhodnutí Rady mohou být zřízeny trvalé nebo dočasné orgány. Dalším orgánem je Sekretariát zajišťující organizační a technickou podporu organizace. V čele stojí Generální tajemník a sídlem je ukrajinský Kyjev.²⁹

Naštěstí pro Ruskou federaci se ukázalo, že státy nejsou schopny vytvořit nějakou hlubší a fungující strukturu. Hlavním problémem byly rozdílné přístupy a očekávání jednotlivých států. Jedním z cílů organizace

²⁶ NATO. *NATO's relations with Georgia* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm, 15. 4. 2014).

²⁷ GlobalSecurity. Org. *Organization for Democracy and Economic Development- GUAM* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/int/guam.htm>, 31. 3. 2014).

²⁸ Kavkazskij uzjel. *Organizacija za demokratiju i ekonomičeskoje razvitije- GUAM*. 25. 10. 2009 (<http://dagestan.kavkaz-uzel.ru/articles/163542/>, 31. 3. 2014).

²⁹ GUAM. *Organizacionnaja struktura GUAM* (<http://guam-organization.org/node/268>, 1. 4. 2014).

bylo také vytvoření zóny volného obchodu. V roce 2001 byla podepsána příslušná dohoda, jež stanovovala postupný vznik ekonomických vazeb. Ukázalo se však, že potenciál pro ekonomickou spolupráci je poměrně nízký, a tak podepsané dohody setrvávají na deklarativní úrovni. S výjimkou Ázerbájdžánu jsou státy silně závislé na Ruské federaci, která je stále jedním z největších obchodních partnerů. Je proto nepravděpodobné, že by byla ekonomická spolupráce funkční bez přítomnosti Ruské federace (Horák, 2008: 90–91).

Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj se dá označit za nefunkční. Velké množství návrhů nebylo realizováno, viz zóna volného trhu nebo snaha o zřízení mírových jednotek. Ruskou federaci asi nejvíce znepokojovala spolupráce týkající se politicko-vojenské činnosti, neboť zde byla snaha o spolupráci s NATO. Ruská federace uměla využít své zbraně na jednotlivé členské státy, ať už se jedná o její vliv v separatistických regionech, nebo o plynové války. Malým ruským vítězstvím může být vystoupení Uzbekistánu z organizace. Oficiální verze sice byla, že je to z důvodů změny cílů a úkolů organizace.³⁰ Přitom lze hlavní důvod podle mého názoru vysledovat jinde. V roce 2005 došlo ke zlepšení vztahů mezi Uzbekistánem a Ruskou federací kvůli konfliktu v Andijan, jež je popisován v Organizaci o kolektivní bezpečnosti. Ruská federace podpořila uzbeckou vládu a postavila se na její stranu, proto by se měl Uzbekistán nějakým způsobem revanšovat. A proč ne vystoupením z organizace, jejímž členem není Ruská federace, a která se vlastně přímo vymezuje proti ní.

5.2 Koridor Traceca

V tomto případě se jedná o integraci na zcela odlišné úrovni, než v doposud zmiňovaných příkladech. Tento typ integrace můžeme označit za mezinárodní režim. Od všeobecného mezinárodního uspořádání se odlišuje především tím, že se soustřeďuje jen na určitý omezený počet

³⁰ Kavkazskij uzjel. *Organizacija za demokratiju i ekonomičeskoje razvitije- GUAM*. 25. 10. 2009 (<http://dagestan.kavkaz-uzel.ru/articles/163542/>, 31. 3. 2014).

témat a problémů. Jedná se o multilaterální dohody mezi státy, které mají regulovat jednání států v rámci určité tematické oblasti. Mezinárodní režimy jsou méně institucionalizovanou strukturou, než jsou mezinárodní organizace (Waisová, 2008: 27–28). Do své práce jsem tento koridor zahrnula z toho důvodu, že na něm neparticipuje Ruská federace. Rozhodně ale nelze tvrdit, že by byl silně protirusky zaměřený jako tomu bylo u GUAM. Tím, že se zaměřuje na zlepšení obchodu a transportu, vytváří konkurenci pro ruskou stranu v postsovětských státech, které se účastní tohoto projektu.

Poprvé se o programu TRACECA hovořilo na konferenci v Bruselu roku 1993 a u vzniku stálo 8 postsovětských zemí. Členové dali podnět k rozvoji dopravního koridoru z Evropy, přes Černé moře, Kavkaz, Kaspické moře až do Střední Asie. Financován byl z Evropské Unie. V letech 1996–1998 se k programu připojily Ukrajina, Mongolsko a Moldávie. Na prvním výročním zasedání v roce 2000 o vstup Evropskou komisi požádaly ještě Bulharsko, Rumunsko a Turecko.³¹

V současné době se tedy na projektu účastní EU plus dalších 14 zemí (Arménie, Ázerbájdžán, Bulharsko, Gruzie, Írán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rumunsko, Tádžikistán, Turkmenistán, Turecko, Ukrajina a Uzbekistán). Cílem TRACECA je podporovat regionální ekonomiku na základě spolehlivého a efektivního dopravního spojení mezi Evropou a Asií. Zaměřuje se na pět hlavních oblastí. Na námořní dopravu, letecké trasy, silnice a koleje, dopravní infrastrukturu a bezpečnost dopravy (Fedorenko, 2013: 17).

Na počátku své existence vzbudil koridor velký zájem na druhé straně Atlantiku a více než 30 zemí se zapojilo do projektu. Úspěšné realizaci programu brání mimo jiné konflikty, které se vyskytují v postsovětských zemích. Také infrastruktura zděděná z éry Sovětského svazu je příliš těsně navázána na Ruskou federaci. A další problém je

³¹ Traceca. *How TRACECA started* (<http://www.traceca-org.org/en/traceca/history-of-traceca>, 1. 4. 2014).

v tom, že projekt byl západními zeměmi viděn jako účinný nástroj k posilování demokracie prostřednictvím podpory obchodu a investic, proti čemuž se ohradil kazašský prezident, který řekl, že se země TRACECA budou držet východo-asijského modelu rozvoje s důrazem na silně centralizovanou moc. Politické obavy měly především Spojené státy, které měly strach z rostoucího vlivu Ruské federace, Číny a Íránu.³²

TRACECA nespočívá pouze v dopravní spolupráci mezi členskými státy, ale má také politickou mezinárodní funkci. Zejména nově nezávislé státy po rozpadu SSSR chtěly exportovat své zboží bez kontroly Moskvy. I přes to, že Sovětský svaz už neexistuje, mnoho ruských představitelů si neumí představit, že by se vzdali energetického a komoditního bohatství bývalých sovětských republik. Proto zde vždy byla snaha o vytvoření organizace pod vlivem Moskvy. Jako svého protivníka v oblasti vnímá Ruská federace Spojené státy. Proto ani neuznala dohodu mezi Ázerbájdžánem a Gruzii o výstavbě jihokavkazského koridoru. Jedná se o most Ázerbájdžánu, Gruzie a Ukrajiny mezi Střední Asií a Evropou. Tato trasa je nazývána jako nová Hedvábná stezka a znamená ruské oslabení v postsovětském prostoru (Yalçinkaya, 2011: 34–36).

Ruská federace je velmi citlivá na změny týkající se oslabení jejího vlivu ohledně transportu ropy a zemního plynu. Proto neústupně trvala na využívání Novorossijska pro transport kaspické ropy a zemního plynu a byla proti ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan, který nejde přes ruské území. Stejně je to i s projektem TRACECA. Ruska federace pečlivě sleduje ekonomický a politický vývoj v bývalých sovětských republikách a snaží se zabránit snaze o snížení svého vlivu (Yalçinkaya, 2011: 36).

5.3 Baltský prapor (BALTBAT)

Tento projekt začal vznikat v letech 1993/1994, kdy se sovětsí vojáci stáhli z Litvy a chystali se dokončit stažení vojsk i z Lotyšska a Estonska. Do roku 1994 byl zájem ze Západu velmi opatrný, neboť

³² Gudok.com. *Silk Road: Implication for Russia* (<http://www.gudok.com/logistics/?ID=143>, 1. 4. 2014).

nechtěl dráždit Moskvu, která měla v Pobaltí své zájmy. Změna přišla v roce 1994, kdy NATO zahájilo program Partnerství pro mír – sadu kooperačních aktivit pro novou Evropu. Významnou součástí se stala mnohonárodnostní mírová cvičení, jež byla štědře sponzorována NATO a Spojenými státy. A tak se z Baltského praporu začala stávat mnohonárodnostní jednotka vyškolená pro účely peacekeepingových misí (Sapronas, 1999: 56–57).

Chování pobaltských států po získání nezávislosti je pochopitelné. Získaly vytouženou svobodu, pořád byl ale v blízkosti ruský strašák. Proto měly potřebu se nějak chránit. Jelikož se jedná o malé země, bylo výhodné spolupracovat. Jejich cílem bylo země natolik připravit, aby mohly vstoupit do struktur NATO. Tento krok by představoval opravdovou ochranu před východním „nepřítelem“.

Dalo by se říci, že Baltská obranná spolupráce byla tažena čtyřmi cíli, jejichž intenzita se měnila v čase. Ihned po získání nezávislosti bylo nutné prokázat svrchovanost a zajistit si kontrolu nad svým územím. 40 let v zemi chyběly národní síly a nyní je bylo potřeba vybudovat. Jelikož se v zemi nacházeli ruští vojáci, hledaly státy podporu v západních zemích opatrně, aby si neznepřátelily Ruskou federaci. Za druhé, všechny státy po získání nezávislosti prohlásily, že vidí svou budoucnost v integraci do západních struktur, jako hlavní zaměření své bezpečnostní politiky. Jednalo se zejména o vstup do NATO. Za třetí, po skončení studené války se rozšířila myšlenka týkající se bezpečnosti, která oceňuje spolupráci jako nástroj k dosažení cílů. Důležitým krokem bylo spuštění programu Partnerství pro mír a to, že NATO bylo otevřené spolupráci. A za čtvrté zde byla obava z reakce Ruské federace zejména v době, kdy měla ještě své vojáky na území baltských států. Určitou roli v tomto aspektu hrají vzpomínky na dobu Sovětského svazu (Kolga, 2006: 122–123).

Spory o sovětskou minulost jsou patrné dodnes. V roce 2000 ruská vláda prohlásila, že se pobaltské republiky dobrovolně připojily

k Sovětskému svazu, a že sovětská vojska byla pozvána, aby v roce 1940 zabrala jejich území. S tím samozřejmě nesouhlasí pobaltské státy a požadují oficiálně omluvu, bez které nemohou mít státy pevný základ do budoucnosti. Postoj Moskvy je částečně motivován snahou vyhnout se odpovědnosti za reparace a zároveň je zde argument, že postsovětské Rusko by přece nemělo být zodpovědno za zločiny sovětského režimu. Pobaltí se snaží všemožným způsobem odstranit sovětskou minulost a to je pro Ruskou federaci jakési selhání, neboť tuto oblast považuje za svou sféru vlivu (Kramer, 2002).

Další problematickou sférou je využívání ruského ekonomického tlaku. Ruská federace si je vědoma své převahy ohledně ropy a zemního plynu. To, že je schopna zastavit dodávky ukázala například na Ukrajině nebo v Bělorusku. Dále hrozí výstavbou ropného zařízení, které nepůjde přes státy Pobaltí, ale přes jiné přístavy ve Finském zálivu, a tím by přišly o lukrativní tranzitní poplatky. Svou převahu ukazuje Ruská federace i ve vojenství, kdy pořádá pozemní a námořní vojenská cvičení poblíž hranic Estonska a Lotyšska. Reintegrace Běloruska a Ruské federace nepřidala baltským státům na klidu. Stejně tak jako obsazení Kaliningradu, ruské exklávy, posádkou. Proto není překvapivé, že se pobaltské státy tak usilovně snažily o členství v NATO právě i za pomoci BALTBAT (Kramer, 2002).

BALTBAT se skládá z troj-národnostní centrály, logistiky, podpůrných jednotek a národních pěších rot z Estonska, Lotyšska a Litvy. Sídlem je město Ádaži v Lotyšsku. Většina zásob, od osobních zařízení vojáků až po protitankové zbraně, představuje dary od jiných zemí. V pozicích velitele praporu, zástupce velitele praporu a náčelníka generálního štábu se státy střídají jednou za dva roky, což zajišťuje, že jsou všechny tři země stejně zapojeny.³³

³³ Välisministeerium. *Baltic Defence Co-operation* (<http://www.vm.ee/?q=en/node/4105>, 4. 4. 2014).

Pobaltské státy vstoupily do programu Partnerství pro mír v roce 1994 a stejně tak i Ruská federace.³⁴ V ruském případě je to podle mého názoru dáno ekonomickou a politickou slabostí a tím, že potřebovali od Západu pomoc. Situace se začala měnit po nástupu Vladimíra Putina do čela země, jehož cílem byla obnova ruské hegemonie. Do karet mu hrály i útoky z 11. září, kdy Washington požádal Moskvu o pomoc. V tom Ruská federace vycítila možnost stát se „spoludirigentem“ světového pořádku společně s USA (Thomová, 2013).

Zároveň se všechny státy zúčastnily mírové mise SFOR v Bosně a Hercegovině, která se konala pod záštitou NATO. Jednotky BALTBAT zde byly nasazeny prvně a bylo to především díky dánské pomoci. Tato mise taky mohla přispět k tomu, ukázat NATO, že jsou baltské země připraveny stát se členy NATO (Kolga, 2006: 126).

Mnoho západních pozorovatelů bylo proti přijetí pobaltských států do NATO a to zejména kvůli těmto problémům: nevyřešení hraničních sporů s Ruskou federací, početná ruská menšina na jejich území a nedostatečná vojenská síla přispívající ke kolektivní obraně NATO. Ohledně hraničních sporů opravdu nebyla podepsána smlouva upravující hranice mezi Ruskou federací s Estonskem a Lotyšskem. Dokumenty byly připraveny několik let, ale Ruská federace záměrně nedala razítka na smlouvy z důvodu očekávaného rozšíření. Západní vůdci ovšem nedovolili, aby tyto taktiky zabránily pobaltskému členství v NATO. Ohledně ruské menšiny v jednotlivých státech se situace také zlepšila po přijetí pozměněných občanských zákoníků. V případě vojenské síly se musí brát v potaz velikost zemí a počet obyvatel. Vojenský příspěvek by byl tedy velmi malý, ale to nemůže být důvodem diskvalifikace z účasti. Za tímto účelem byly právě zřízeny jednotky BALTBAT. Po rozpadu SSSR neměly země žádné armády a společný projekt Baltský prapor přispěl jednotkám NATO v mnoha mírových misích (Kramer, 2002).

³⁴ NATO. *Signatures of Partnership for Peace Framework Document* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=r u&submit.x=11&submit.y=7, 4. 4. 2014).

A jak na tuto situaci reagovala Ruská federace? V roce 1997 ruská vláda oficiálně oznámila baltskou politiku. Základem této politiky byl rozdílný přístup k těmto zemím. Strategie předpokládala ekonomický rozvoj, dobré sousedské vztahy zahrnující uzavření hraničních smluv. To se mělo ovšem stát pouze za následujících dvou podmínek: zajištění práv ruských menšin a odmítnutí členství v NATO (Blank, 1998). To by ovšem znamenalo úplný opak toho, o co státy usilovaly. Možná z důvodu, že baltské státy byly pod dohledem a ochranou Západu, nepokusila se Ruská federace nějak výrazněji zasáhnout a přinutit státy k poslušnosti. Pokud bych měla použít Keohanovu teorii režimů, po dobu Sovětského svazu bylo Pobaltí pod nátlakovým typem režimu a vydrželo v tomto svazku tak dlouho, dokud nebyl hegemon svržen. Nyní už se nechce dostat zpět do jeho sféry vlivu a i přes nabídku benevolentní formy režimu upřednostnily státy západní směr integrace.

Jeden z cílů, kterým byl vstup do NATO, se naplnil. Bohužel Baltský prapor byl už v roce 2003 rozpuštěn s tím, že zdroje připojené pro Baltský prapor mohou být využity jinde a lépe (Kolga, 2006).

Samozřejmě nejde říci, že za vstup Pobaltí do NATO může BALTBAT. Bylo zde více vojenských programů, které přispívaly k přiblížení se k tomuto cíli například BALTRON, BALTNET nebo BALTSEA (Kolga, 2006).

Z bývalých sovětských republik to jsou právě pobaltské státy, které mají nejvíce úspěšnou prozápadní politiku. Jsou to země, které se nepodařilo Ruské federaci včlenit více do struktur svého vlivu. Jelikož jsou nyní členy NATO, nelze použít vojenskou intervenci v případě neposlušnosti, jako tomu bylo třeba v Gruzii. Svým způsobem to může Ruská federace vnímat jako zklamání a svou velkou chybu. Chybu, která se už nebude opakovat. Ruská federace si chce zpět dobýt hegemoniální postavení a nedovolí další rozšiřování NATO. Můžeme to pozorovat už v několika zmiňovaných konfliktech v Gruzii a na Ukrajině.

V případě uskupení zaměřujících se proti Ruské federaci je patrné, že státy nejsou schopny vytvořit protiváhu k ruskému vlivu. K omezení ruského vlivu došlo pouze u pobaltských států, jejichž směrem je demokracie a integrace do západních struktur.

6 ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabývala problematikou integračních procesů v postsovětském prostoru, kde Rusko vystupuje jako hlavní aktér, a následně těmi, která se spíše vymezují proti vlivu Ruské federace. Toto téma jsem si zvolila z toho důvodu, že integračním procesům v postsovětském prostoru je věnována v českém kontextu poměrně malá pozornost. A to i přes to, že procesy ovlivňují všechny státy, jež se do nich zapojí. Je proto důležité zabývat se touto problematikou a nenechávat ji stranou.

Cílem mé bakalářské práce bylo zanalyzovat jednotlivá uskupení, zejména na základě vztahu Ruské federace ke konkrétní formaci. Teoretickým východiskem mi byla teorie hegemoniální stability. Dále jsem se zaměřila na to, do jaké míry se promítá vnitropolitická situace zemí do vybraných integračních uskupení.

V první části práce jsem představila teorii hegemoniální stability. K tomu mi posloužilo dílo od autora R. Keohana *After Hegemony*. Jeho poznatky jsem aplikovala na Rusko. Ať už se jednalo o tvrzení, že hegemon musí mít převahu v materiálních zdrojích nebo o otázku týkající se dostatku vojenské síly.

Ve druhé části jsem velmi stručně nastínila vztahy Ruska s postsovětskými státy. Šlo pouze o krátké představení vzájemných vztahů, popřípadě nejvýznamnějších událostí, které se nějakým způsobem promítají v integračních procesech v tomto prostoru.

Stěžejní kapitola byla věnována zastoupení Ruské federace v integračních procesech v postsovětském prostoru. Konkrétně jsem si vybrala Společenství nezávislých států, Šanghajskou organizaci spolupráce a Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Ve všech třech organizacích má hlavní slovo Rusko, výjimkou je trochu Šanghajská organizace, kde se o toto postavení dělí s Čínou. V případě SNS šlo o první integrační uskupení po rozpadu SSSR. Proto je pochopitelné, že

na něj byly kladeny vysoké nároky. Diverzifikace mezi státy je vysoká a Ruská federace se proto zaměřila spíše na bilaterální vztahy. Funkčnost organizace je mizivá, Rusku nelze ale upřít snaha udržet státy ve sféře svého vlivu. Názorným příkladem je situace v Gruzii, kde došlo kvůli prozápadnímu směru země k vyhrocení vztahů s Ruskem. Situace kulminovala v roce 2008, kdy vypukla mezi státy válka a Ruská federace ukázala svoji vojenskou převahu (Allison, 2008: 1145–1147). V ŠOS a OSKB se jedná o spolupráci zaměřenou na vojenské struktury. Podle Keohana musí hegemon disponovat vojenskou převahou nad ostatními státy. V ŠOS se jedná zejména o boj proti terorismu. Z této příčiny se v oblasti začaly angažovat také Spojené státy, které vedly anti-talibánskou kampaň v Afghánistánu. Svou základnu získaly například v Tádžikistánu. S tím samozřejmě nesouhlasila ruská strana, jelikož je Tádžikistán členem ŠOS. Z tohoto důvodu byl vznesen požadavek na stažení západních vojsk ze země. Nešlo pouze o odstranění západní přítomnosti, Ruská federace si chtěla upevnit svou vlastní pozici v zemi (Russia & CIS, 2005: 10). V OSKB můžeme vidět podobnou situaci, kdy v Kyrgyzstánu měli základnu jak Američané, tak Rusové. Ve chvíli, kdy Ruská federace nabídla Kyrgyzstánu finanční pomoc, oznámil Kyrgyzstán uzavření americké základny.³⁵ Z výše uvedeného je patrné, že Ruská federace disponuje nejrůznějšími pákami na jednotlivé státy a umí si zjednat pořádek.

Další kapitola se zaměřovala na uskupení bez Ruské federace. Tato kapitola byla opět zastoupena třemi formacemi. Jednalo se o GUAM, koridor TRACECA a Baltský prapor. GUAM se přímo vymezuje proti vlivu Ruské federace. Její činnost je ovšem dost limitována. Ať už jde o separatistické regiony v Gruzii a Moldávii, jenž má na své straně Rusko nebo o současnou krizi na Ukrajině, v které se ruská strana opět aktivně angažuje. Jednotlivé státy mají velké množství vnitropolitických problémů

³⁵ Natoaktual.cz (2013). *Američtí vojáci opustí Kyrgyzstán, odkud živilí boj proti terorismu* (http://www.natoaktual.cz/usa-opusti-manas-v-kyrgyzstanu-d3t-/na_zpravy.aspx?c=A131023_151221_na_zpravy_m00, 12. 3. 2014).

a ty se promítají v GUAM. V případě koridoru TRACECA je pro ruskou stranu výhoda, že státy zdědily svou infrastrukturu z éry Sovětského svazu, která je navázána na Ruskou federaci. Také časté konflikty v postsovětských zemích oslabují projekt a Ruská federace nemusí mít obavy z oslabení svého vlivu ohledně transportu ropy a zemního plynu. Jediným uskupením, kde se vyskytují pobaltské státy, je v mé práci BALTBAT. Tento projekt je možné označit za úspěšný. Splnil své požadavky. Státy se vymanily z vlivu Ruské federace, začaly se orientovat prozápadním směrem a z postsovětských států byly jedinými úspěšnými.

Integrační procesy v postsovětském prostoru jsou ovlivněny Ruskou federací a jejími zájmy. Kromě BALTBAT, jenž byl iniciován baltskými státy, se ve všech uskupeních promítá sovětská minulost. Ať už jde o infrastrukturu z dob Sovětského svazu, která činí státy stále závislé na Rusku, nebo o separatistické regiony, které vznikly díky sovětské politice. Ruská federace se nechce smířit s tím, že doby Sovětského svazu jsou pryč a země mohou přijmout i jinou koncepci zahraniční politiky, než je ta proruská (Leichtová, 2010: 29). V současné době se tento stav částečně projevuje na Ukrajině. Ruská strana zatím z chaosu, který nastal, dokázala vytěžit maximum a dává najevo, že v mezinárodním systému hraje důležitou roli.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

7.1 Literatura

Allison, Roy (2008). Russia Resurgent? Moscow's Campaign to „Coerce Georgia to Peace“. *International Affairs* 84 (6), s. 1145–1171.

Ambrosio, Thomas (2008). Catching the „Shanghai Spirit“: How the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia. *Europe-Asia Studies* 60 (8), s. 1321–1344.

Azarkan, Ezeli (2010). The Interests Of The Central Asian States And The Shanghai Cooperation Organization. *Ege Academic Review* 10 (1), s. 395–420.

Blank, Stephen J. (1998). *Russia and the Baltics in the Age of NATO Enlargement* (<http://www.bits.de/NRANEU/docs/blank98.htm>, 4. 4. 2014).

Buszynski, Leszek (2005). Russia's New Role in Central Asia. *Asian Survey* 45 (4), s. 546–565.

Cabestan, Jean-Pierre (2013). The Shanghai Cooperation Organization, Central Asia, and the Great Powers, an Introduction One Bed, Different Dreams? *Asian Survey* 53 (3), s. 423–435.

Dančák, Břetislav – Pospíšil, Ivo – Rakovský, Adam (1999). *Pobaltí v transformaci. Politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska* (Brno: Masarykova univerzita).

Danielyan, Emil (2014). *Armenia: Has Yerevan Pushed Past a Geopolitical Point of No Return?* 4. 4. 2014 (<http://www.eurasianet.org/node/68238>, 16. 4. 2014).

Darchiashvili, Vakhtang (2006a). Kyrgyzstán. In: Kuchyňková, Petra – Šmíd, Tomáš eds., *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita), s. 155–163.

Darchiashvili, Vakhtang (2006b). Tádžikistán. In: Kuchyňková, Petra – Šmíd, Tomáš eds., *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita), s. 164–173.

Demirtepe, Turgut (2013). The Shanghai Cooperation Organisation: A place where different interests intersect. *The Journal of Turkish Weekly*. 18. 4. 2013 (<http://www.turkishweekly.net/columnist/3743/the-shanghai-cooperation-organisation-a-place-where-different-interests-intersect.html>, 8. 3. 2014).

Dragneva, Rilka – Kort, de Joop (2007). The Legal Regime for Free Trade in the Commonwealth of Independent States. *The International and Comparative Law Quarterly* 56 (2), s. 233–266.

Drahný, Stanislav (2014). *Má se Ukrajina rozdělit, jako kdysi Československo?* 31. 1. 2014 (<http://www.reflex.cz/clanek/komentare/54302/stanislav-drahny-ma-se-ukrajina-rozdelit-jako-kdysi-ceskoslovensko.html>, 12. 4. 2014).

Fedorenko, Vladimir (2013). *The New Silk Road Initiatives in Central Asia* (<http://www.rethinkinstitute.org/wp-content/uploads/2013/11/Fedorenko-The-New-Silk-Road.pdf>, 1. 4. 2014).

Giorgadze, Khatuna (2002). Russia: Regional Partner or Aggressor? *The Review of International Affairs* 2 (1), s. 64–79.

Gutterman, Steve – Croft, Adrian (2014). *Putin completes Crimea's annexation, Russia investors také fright*. 21. 3. 2014 (<http://www.reuters.com/article/2014/03/21/us-ukraine-crisis-idUSBREA2K0MC20140321>, 30. 3. 2014).

Haas, Marcel de (2007). *The Shanghai Cooperation Organisation. Towards a full-grown security alliance?* (The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael).

Hlaváček, Petr (2006). Bělorusko. In: Kuchyňková, Petra – Šmíd, Tomáš (eds.), *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita), s. 51–66.

Hodač, Jan – Strejček, Petr (2008). *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě* (Brno: Masarykova univerzita).

Horák, Slavomír (2005a). *Střední Asie mezi východem a západem* (Praha: Karolinum).

Horák, Slavomír (2005b). Rusko v současné Střední Asii – návrat nebo kontinuita? Příklad Tádžikistánu. *Mezinárodní vztahy* 3, s. 93–111.

Horák, Slavomír (2006). *(Ne)závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu)* (Praha: FSV UK).

Horák, Slavomír (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

Katz, Mark N. (2007). *Russia and the Shanghai Cooperation Organization: Moscow's Lonely Road from Bishkek to Dushanbe* (http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/center/essay/20080901e_Mark_N_Katz.html, 26. 3. 2014).

Keohane, Robert O. (1984). *After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy* (New Jersey: Princeton University Press).

Kolga, Margus (2006). Quo vadis Baltic Defence Cooperation. In: Kasekamp, Andres ed., *Estonian Foreign Policy Yearbook* (Tallinn: Estonian Foreign Policy Institute), s. 119–136.

Kozhevnikov, Roman (2013). *Afghan neighbor Tajikistan ratifies base deal with Russia* (<http://www.reuters.com/article/2013/10/01/us-tajikistan-russia-idUSBRE9900CZ20131001>, 25. 3. 2014).

Kramer, Mark (2002). NATO, the Baltic States, and Russia: a framework for sustainable enlargement. *International Affairs* 78 (4), s. 731–756.

Kramer, Mark (2008). Russian Policy Toward the Commonwealth of Independent States. Recent Trends and Future Prospects. *Problems of Post-Communism* 55 (6), s. 3–19.

Kuchyňková, Petra (2006). Utváření ruské zahraniční politiky po roce 1991 v postsovětském prostoru. In: Kuchyňková, Petra – Šmíd, Tomáš eds., *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita), 14–48.

Kuzio, Taras (2001). *The Role of GUUAM in the International Antiterrorist Strategy*. 28. 10. 2001 (http://www.taraskuzio.net/media9_files/13.pdf, 30. 3. 2014).

Lasák, Jan (2006). Kazachstán. In: Kuchyňková, Petra – Šmíd, Tomáš eds., *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita), s. 140–153.

Laryš, Martin (2006). Ukrajina. In: Kuchyňková, Petra – Šmíd, Tomáš eds., *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita), s. 68–88.

Laryš, Martin (2011). Perspektivy rozvoje Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (ODKB). *Asociace pro mezinárodní otázky*. 10. 10. 2011 (<http://www.amo.cz/publikace/perspektivy-rozvoje-organizace-smlouvy-o-kolektivni-bezpecnosti-odkb.html>, 12. 3. 2014).

Leichtová, Magdalena (2010). *Pod maskou Medvěda: Neporozumění ve vztazích Ruska a Západu, po skončení studené války* (Brno: Václav Klemm).

Leichtová Magda (2012). Ruská minorita v postsovětském prostoru jako nástroj zahraniční politiky Ruské federace. *Slovanský přehled* 98 (1–2), s. 97–115.

Libman, Alexander (2011). *Commonwealth of Independent States and Eurasian Economic Community* (http://www.internationaldemocracywatch.org/attachments/460_CIS-libman.pdf, 25. 3. 2014).

Litera, Bohuslav (1998). Problémy spolupráce a integrace zemí postsovětského prostoru. In: Litera, Bohuslav a kol., *Vzájemné vztahy postsovětských republik* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 7–31.

Lukin, Alexander (2007). The Shanghai Cooperation Organization: What next? *Russia in Global Affairs* 5 (3), s. 140–156.

Malek, Martin (2011). The Central Asia and the Caspian Region in European Energy Policy. In: Souleimanov, Emil a kol., *Energetická bezpečnost* (Plzeň: Aleš Čeněk), s.147–181.

Männi, Marian (2014). *Ukraine's Crisis Explained*. 26. 2. 2014 (<http://www.fairobserver.com/360theme/ukraines-crisis-explained-49862>, 12. 4. 2014).

McDermott, Roger (2009). *Russia's Vision in Crisis for CSTO Military Forces*. 30. 6. 2009 (http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5106~v~Russia_s_Vision_in_CriCri_for_CSTO_Military_Forces.pdf, 28. 3. 2014).

McDermott, Roger (2011). *The Kazakhstan-Russia Axis: Shaping CSTO Transformation* (http://fmso.leavenworth.army.mil/Collaboration/international/McDermott/CSTO_Transforma-final.pdf, 29. 3. 2014).

Naarajärvi, Teemu (2012). China, Russia and the Shanghai Cooperation Organisation: blessing or curse for new regionalism in Central Asia? *Asia Eur J* 10, s. 113–126.

Nichol, Jim (2013). Uzbekistan: Recent Developments and U.S. Interests. 21. 8. 2013 (<https://www.fas.org/sgp/crs/row/RS21238.pdf>, 16. 4. 2014).

Pop, Irina I. (2009). Russia, EU, NATO, and the Strengthening of the CSTO in Central Asia. *Caucasian Review of International Affairs* 3 (3), s. 278–290.

Roeder, Philip G. (1997). From Hierarchy to Hegemony: the Post-Soviet Security Complex. In: Lake, David A. – Morgan, Patrick M. eds., *Regional Orders: Building Security in a New World* (Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press), s. 219–244.

Sakwa, Richard – Webber, Marek (1999). The Commonwealth of Independent States, 1991-1998: Stagnation and Survival. *Europe-Asia Studies* 51 (3), s. 379–415.

Sapronas, Robertas (1999). BALTBAT and development of Baltic Defence Forces. *Baltic Defence Review* 2, s. 55–70.

Snidal, Duncan (1985). The Limits of Hegemonic Stability Theory. *International Organization* 4, s. 579–614.

Smrčková, Markéta (2006). Moldávie. In: Kuchyňková, Petra – Šmíd, Tomáš eds., *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita), s. 91–102.

Souleimanov, Emil – Hoch, Tomáš (2013). *Role Ruska v konfliktech a oficiálních mírových procesech v Abcházii a Jižní Osetii v letech 1991–2008* (Praha: Auditorium).

Šimov, Jaroslav (2011). Střepy různých tvarů. Patnáct postsovětských zemí a dvacet let jejich vývoje. *Mezinárodní politika* 12.

Šír, Jan (2006). The Russian vector in Turkmenistan's foreign policy. *Central Asia and the Caucasus* 4 (40), s. 132–141.

Šmíd, Tomáš (2006). Jižní Kavkaz. In: Kuchyňková, Petra – Šmíd, Tomáš eds., *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita), s. 103–137.

Štindl, Václav (2007). OPEC s jadernými zbraněmi nebo diskusní kroužek? Šanghajská organizace pro spolupráci. *Mezinárodní politika* 7, s. 19–21.

Thim, Michal (2008). Kavkazský Rubikon. *Asociace pro mezinárodní otázky*. 3. 9. 2008 (<http://www.amo.cz/publikace/kavkazsky-rubikon.html>, 14. 3. 2014)

Thomová, Françoise (2013). *Podivná ruská zahraniční politika*. 14. 6. 2013 (<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1875/podivna-ruska-zahranicni-politika>, 27. 3. 2014).

Tsafos, Nikos (2014). *Ukraine and the Limits of Gas Diplomacy*. 7. 3. 2014 (<http://nationalinterest.org/commentary/ukraine-the-limits-gas-diplomacy-10013>, 30. 3. 2014).

Valasek, Tomas (2000). *Military Cooperation between Georgia, Ukraine, Uzbekistan, Azerbaijan, and Moldova in the GUUAM Framework* (http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/3102/military_cooperation_between_gegeorg_ukraine_uzbekistan_azerbaijan_and_moldova_in_the_guuam_framework.html, 30. 3. 2014).

Visingr, Lukáš (2008). Šanghajská organizace spolupráce. *Natoaktual.cz*. 26. 5. 2008 (http://www.natoaktual.cz/sanghajska-organizace-spoluprace-dlq-/na_analyzy.aspx?c=A080526_120729_na_analyzy_m02, 9. 3. 2014).

Waisová, Šárka (2008). *Mezinárodní organizace a režimy* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Weinstein, Adam (2007). Russian Phoenix: The Collective Security Treaty Organization. *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations* 8 (1), s. 167–180.

Yalçinkaya, Alaeddin (2011). *TRACECA as a Eurasian Organization* (<http://silkroad.ibsu.edu.ge/index.php/silkroad/silkroad6th/paper/view/40/3>, 2. 4. 2014).

Ziegler, Charles (2009). Russia and the CIS in 2008: Axis of Authoritarianism? *Asian Survey* 49 (1), s. 135–145.

7.2 Prameny a internetové zdroje

BBC News. *Ukraine crisis timeline*. 2. 4. 2014 (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>, 3. 4. 2014).

Conflict Studies Research Centre (2005). *The Collective Security Treaty Organization* (Camberley: Defence Academy of the United Kingdom).

CSIS (2006). *A New Eurasia?: The Future of the Shanghai Cooperation Organization* (http://csis.org/files/media/csis/pubs/060615_ruseura_recommwelt.pdf, 7. 3. 2014).

ČT24. *Rusko může obsadit cíle na Ukrajině do pěti dnů, varoval velitel NATO*. 2. 4. 2014 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/268295-rusko-muze-obsadit-cile-na-ukrajine-do-peti-dnu-varoval-velitel-nato/>, 3. 4. 2014).

GlobalSecurity.org. *Organization for Democracy and Economic Development- GUAM* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/int/guam.htm>, 31. 3. 2014).

GlobalSecurity.org. *Shanghai Cooperation Organization* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/int/sco.htm>, 8. 3. 2014).

GUAM. *Istorija GUAM* (<http://www.guam-organization.org/node/242>, 30. 3. 2014).

GUAM. *Organizacionnaja struktura GUAM* (<http://guam-organization.org/node/268>, 1. 4. 2014).

Gudok.com. *Silk Road: Implication for Russia* (<http://www.gudok.com/logistics/?ID=143>, 1. 4. 2014).

Internet-portal SNG. *Sodruženstvo Nezavisimych Gosudarstv* (<http://e-cis.info/page.php?id=19397>, 5. 3. 2014).

Kavkazskij uzjel. *Organizacija za demokratiju i ekonomičeskoje razvitije-GUAM*. 25. 10. 2009 (<http://dagestan.kavkaz-uzel.ru/articles/163542/>, 31. 3. 2014).

NATO. *NATO's relations with Georgia* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm, 15. 4. 2014).

NATO. *Signatures of Partnership for Peace Framework Document* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm?blnSublanguage=true&selectedLocale=ru&submit.x=11&submit.y=7, 4. 4. 2014).

Natoaktual.cz (2013). *Američtí vojáci opustí Kyrgyzstán, odkud živilí boj proti terorismu* (http://www.natoaktual.cz/usa-opusti-manas-v-kyrgyzstanu-d3t-/na_zpravy.aspx?c=A131023_151221_na_zpravy_m00, 12. 3. 2014).

Organizacija dogovora o kolektivnoj bezopasnosti. *Basic facts* (http://www.odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm, 12. 3. 2014).

Reuters. *UPDATE 2 – Ukraine suspends gas payments to Russia until talks conclude* (<http://www.reuters.com/article/2014/04/12/ukraine-crisis-gas-naftogaz-idUSL6N0N403E20140412>, 12. 4. 2014).

Russia & CIS (2005). *Turning East. Emerging Europe monitor: Russia & CIS* 9 (11), s. 10.

Sammit ŠOS 2014. *Deklaracija o sozdanii Šanchajskoj organizacii sotrudničestva* (<http://www.scosummit2014.tj/index.php/ru/документы-шос/2001/102-декларация-о-создании-шанхайской-организации-сотрудничества>, 8. 3. 2014).

SCO (2013). *Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation* (<http://www.sectSCO.org/EN123/brief.asp>, 7. 3. 2014).

Traceca. *How TRACECA started* (<http://www.traceca-org.org/en/traceca/history-of-traceca>, 1. 4. 2014).

Välisministeerium. *Baltic Defence Co-operation* (<http://www.vm.ee/?q=en/node/4105>, 4. 4. 2014).

8 RESUMÉ

After the break-up of the Soviet Union, its successor states started the process of developing new forms of integration. The aim of this thesis is to analyze integration processes in the post-Soviet area; formations where the Russian Federation is main player and formations which are defined against Russian Federation. I also focused on how the political situation is reflected in selected countries of integration groupings.

The bachelor thesis is divided into four parts. The first part presents the theory of hegemonic stability which I use in my thesis. The second section briefly discusses the basic historical events between the individual states and Russia. The next chapter focuses on the key theme of my thesis: the groupings where Russia is the main actor. Specifically, I chose the grouping of the Commonwealth of Independent States, the Shanghai Cooperation Organization and the Collective Security Treaty Organization. The fourth part deals with groupings where Russia is not the main actor. Specifically, I focused on GUAM, the corridor TRACECA and the Baltic Battalion.

Russia still retains its influence in the region and affects life in the post-Soviet space. Russia can defend its interests and the individual states must reckon with Russian presence. Despite the fact that the groupings are formed, where Russia is not member, it is unlikely that the states broke free of its influence. Russia can watch their interests well and appropriately intervene in the case of dissatisfaction with certain events.

9 SEZNAM ZKRATEK

Zkratka	Původní název	Český název
BALTBAT	Baltic Battalion	Baltský prapor
BALTNET	Baltic Air Surveillance Network	Kontrolní síť baltského vzdušného prostoru
BALTRON	Baltic Naval Squadron	Baltská námořní flotila
BALTSEA	Baltic Security Assistance	Baltská bezpečnostní podpora
EU	European Union	Evropská unie
GUAM	Organization for Democracy and Economic Development	Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj
GUUAM ³⁶	Organization for Democracy and Economic Development	Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj
NATO	North Atlantic Treaty Organization	Severoatlantická aliance
OSKB/CSTO/ODKB	Collective Security Treaty Organization/Organizacija Dogovora o Kollektivnoj Bezopasnosti	Organizace smlouvy kolektivní bezpečnosti

³⁶ GUAM po vstupu Uzbekistánu změnil název na GUUAM. Po jeho vystoupení se název uskupení vrátil zpět ke GUAM.

OSN/UN	United Nations	Organizace spojených národů
SNS/CIS/SNG	Commonwealth of Independent States/Sodružestvo nězavisimych gosudarstv	Společenství nezávislých států
ŠOS/SCO/ŠOS	Shanghai Cooperation Organization/Šanchajskaja organizacija sotrudničestva	Šanghajská organizace spolupráce
TRACECA	Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia	Dopravní koridor Evropa-Kavkaz-Asie